ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΔΟΞΩΝ ΕΘΙΜΩΝ
ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ.

Ὑπὸ

Α. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.
ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ.

1873.

ΠΕΡΙ
ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ
ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΔΟΞΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ.

Ὑπὸ

Α. ΧΟΥΡΜΟΥΖΙΑΔΟΥ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ.
ΤΥΠΟΙΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΥ ΑΣΤΕΡΟΣ.
1873.

ΠΕΡΙ

ΤΩΝ ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΩΝ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΤΙΝΩΝ ΠΑΡΑΔΟΞΩΝ ΕΘΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΛΗΨΕΩΝ.

Παναγιώτατε Δέσποτα,

καὶ σεβασμία καὶ φιλόμουσος Ὁμήγυρις!

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Α΄. Προοίμιον.

§. 1. Τῷ ἀπό τινος χρόνου ἐπικρατήσαντι ἔθει τῆς σχολῆς ἑπόμενος καὶ τοῖς ὁρισμοῖς τῆς διευθύνσεως πειθόμενος, περὶ Ἀναστεναρίων νὰ εἴπω ἐπεχείρησα· τοῦτο μὲν, διότι τὸ πρᾶγμα, πρὸς τοὺς θεσμοὺς τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας ἀπᾷδον, συντόνου χρήζει ἐπιμελείας καὶ ἐνεργείας, ἵνα μὴ τὰ τέκνα αὐτῆς ἐν βαθεῖ σκότῳ καὶ πλάνῃ διαπορεύωνται· τοῦτο δὲ, ἵνα καὶ ἐκ τῶν παραδόξων ἐθίμων τῶν ἐν γωνίᾳ τινὶ τῆς Θράκης μέχρι τοῦδε διατηρουμένων, οἱ τῶν τῆς ἑσπερίας Εὐρώπης σοφῶν νοθείαν ἡμῶν καταγνόντες καὶ τὴν ἐκ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καταγωγὴν κίβδηλον κηρύξαντες, κατάδηλοι γένωνται ὅτι ἄγνοιαν τοῦ καθ' ἡμᾶς βίου ἔρρησαν ὀφλισκάνοντες· διότι οἱ νῦν ἑκασταχῆ Ἕλληνες, καίτοι διὰ τοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἔκπαλαι ἀπεξεδύθησαν, ὅμως μέντοι ὁ δῆμος, ὁ τῶν γυναικῶν μάλιστα, πολλὰ μὲν τῇδε κἀκεῖσε τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας ἀρχαῖα ἔθιμα διεφύλαξεν, ἔστι δ' ὅπου καὶ τὰς ἀρχαίας τελετὰς ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον μετέβαλε καὶ τὰς τῆς Ἑλληνικῆς πολυθεΐας πομπὰς καὶ τὰς θυσίας καὶ τοὺς χοροὺς εἰς τὴν Χριστιανικὴν θρησκείαν εἰσήγαγε· καὶ ἡ πρὸς τὰ πανάρχαια ἔθη ἀφοσίωσις, τῆς ἐπιμόνου σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας τῶν ἀείποτε λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας κα-

τίσχυσεν, ὡς, τοῦ λόγου προϊόντος, κατάδηλον γενήσεται· τούτων τοίνυν ἕνεκα περὶ Ἀναστεναρίων ὁ λόγος ἔσεται.

Β΄. Περιγραφὴ τῆς χώρας.

§. 2. Παρὰ τὴν Θρακικὴν παραλίαν τοῦ Εὐξείνου Πόντου, αἱ Ἑλληνίδες πόλεις Μήδεια, Ἀγαθούπολις, Βασιλικός, Σωζούπολις, Ἀγχίαλος, Πύργος καὶ Μεσημβρία περιΐστανται, χορόν τινα ἔρρυθμον πρὸς τὸν φλοῖσβον τῶν κυμάτων τοῦ Πόντου συγκροτοῦσαι. Μεσογειότερον δὲ τῆς Ἀγαθουπόλεως, βαθεῖα καὶ μακρὰ καὶ χλοερὰ κοιλὰς ἀναπέπταται, ἔνθεν καὶ ἔνθεν ὑφ' ὑψηλῶν ὀρέων περιπεφραγμένη. Ποταμοὶ δὲ δύο ἀπὸ τῶν ἑκατέρωθεν ὑπωρειῶν καταρρέοντες, τὴν κοιλάδα ποτίζουσι, καὶ μεσοποταμίαν τερπνὴν ἀποτελοῦντες, εἰς τὸν Εὔξεινον Πόντον ἐκβάλλουσιν, ὁ μὲν εἰς τὸ παράλιον χωρίον Ῥέσβι, ἐξ οὗ καὶ ἐπικέκληται, ὁ δ' εἰς τὸ Γαλαζάκι, νοτιώτερον, πλησίον τῆς Ἀγαθουπόλεως. Χωρία δὲ παραποτάμια καὶ ἐν ταῖς ὑπωρείαις διεσπαρμένα εἰσί, μικρὸν ἀλλήλων ἀπέχοντα, ὧν οἱ κάτοικοι, οἱ μὲν ἐκ τῆς γεωργίας, οἱ δὲ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας, οἱ δὲ πλεῖστοι ἐκ τῆς ξυλείας τὸν βίον πορίζονται· ὀλίγοι δέ τινες ἀνθρακεῖς εἰσι. Διὰ δὲ τὸ πανταχόθεν ἀπόκλειστον τῆς χώρας, ἡ μετὰ τῶν πέριξ ἐπιμιξία δύσκολος καὶ ἐκ τούτου Τυφλὴ Ἐπαρχία ἐπικέκληται (Κιὸρ Καζᾶ).

§. 3. Ἡ δὲ φύσις ἐνταῦθα τὸ μὲν ἔαρ προσμειδιᾷ ἱλαρὰ καὶ χαρίεσσα· ὄρη κατάσκια, δένδρα οὐρανομήκη, πηγαὶ κρυστάλλινοι, χλόη ἀνθηρά, λήϊα κυματίζοντα, ποταμοὶ ἠρέμα τὰ διαυγῆ αὐτῶν ῥεῖθρα κυλίοντες καὶ ποικιλανθὴς πέπλος τὴν κοιλάδα κατακοσμῶν ἅπασαν· ἔνθα, πῇ μὲν ποιμνίων οἱ ἄρνες χαριέστατα πρὸς τὸν αὐλὸν τῶν ποιμένων καὶ τὴν μελῳδίαν τῶν κωδώνων τῶν ἑαυτῶν μητέρων περιπηδῶσι· πῇ δὲ οἱ μόσχοι τῆς ἀγέλης περὶ τὴν ἥρεμον στοργὴν καὶ ἀφέλειαν τῶν ἀγελάδων τοὺς χαριεστάτους δρόμους περιτρέχουσι παίζοντες· πῇ δὲ πῶλοι βαθυχαῖται καὶ ἀγέρωχοι εὐάρεστον τῇ ἀκοῇ χρεμετίζουσι καὶ ὥσπερ σταδιοδρόμοι τινὲς ἐπιχαρίτως τὴν πεδιάδα διατρέχουσι. Τὸν δὲ χειμῶνα τὸ μεγαλεῖον τῆς φύσεως λίαν μεγαλοπρεπὲς ἀναπτύσσεται· ὄρη χιονοσκεπῆ καὶ ὑψικάρηνα, ὥσπερ πολιοί τινες καὶ σοβαροὶ γέροντες, περικάθηνται· ἄνεμοι ἀγρίως μυκώμενοι, χειμὼν βαρὺς καὶ παγετώδης, σινδὼν κατάλευκος τὸ πᾶν ἐπικαλύπτουσα καὶ ποταμοὶ θολοί, ὁρμητικοὶ καὶ μετὰ πατάγου κατερχόμενοι· τοῖς δ' εἰς τὴν παραλίαν καταβαίνουσι θάλασσα ἀγρία καὶ ἠχήεσσα, μανιωδῶς κατὰ τῶν βράχων τὰ ὥσπερ τινὰ ὄρη ἀνυψούμενα κύματα συντρίβουσα. Τὸ δ' ἐκπληκτικὸν τοῦτο τῆς φύσεως θέαμα τὴν φαντασίαν τῶν κατοίκων καταπλήττει, καὶ ἐν τῇ ἐκπλήξει

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

καὶ ἐκστάσει τῆς ψυχῆς αὐτῶν, οἰστροπλῆγες γινόμενοι, τά τε οὐχ ὁρατὰ ὁρῶσι καὶ τὰ οὐκ ἀκουστὰ ἀκούουσι καὶ τὸ νευρικὸν αὐτῶν σύστημα συνταράσσεται καὶ Ἀναστενάρια γίνονται.

§. 4. Τὸ δὲ διά τε τὸ πενιχρὸν τοῦ πόρου καὶ τὸ ἀπόκεντρον τοῦ τόπου ἐπικρατοῦν βαθὺ σκότος τῆς παχυλωτάτης ἀμαθείας θαυμασίως εἰς τὴν μέχρι τοῦδε διατήρησιν πολλῶν ἐθίμων τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας συνετέλεσε, καὶ δὴ καὶ τῆς τελετῆς τῶν ὀργίων τοῦ Διονύσου, ἐκχριστιανισθείσης μὲν καὶ ἀλλοίαν τινὰ μορφὴν λαβούσης, φύσιν δὲ τὴν αὐτὴν διαφυλαξάσης, ὡς ἐκ τῶν ἑπομένων κατάδηλον γενήσεται.

§. 5. Ἐπὶ τῶν ἐκβολῶν τῶν ποταμῶν Ῥέσβι καὶ Βελέκα, πλησίον τῆς Ἀγαθουπόλεως, τὰ χωρία Ῥέσβι καὶ Γαλαζάκι κεῖνται, ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντα· καὶ τὸ μὲν περὶ τὰς ἑξήκοντα, τὸ δὲ περὶ τὰς εἴκοσιν οἰκίας περιέχοντα. Τούτων δὲ δυτικώτερον, ἐπὶ τριῶν λόφων, ἀποτελούντων τρίγωνον, ἐπικάθηνται τὸ Προδίβον ἢ Προδίλαβον, οἰκίας περιέχον περὶ τὰς ἑκατὸν καὶ εἴκοσι καὶ δύο ὥρας ἀπέχον τῆς Ἀγαθουπόλεως· μίαν δὲ καὶ ἡμίσειαν ὥραν περίπου δυτικώτερον τούτου, τὸ Κωστὶ, χωρίον παραποτάμιον καὶ ἐξ ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα οἰκιῶν συνιστάμενον· πρὸς μεσημβρίαν δὲ τούτου δύο ὥρας μακρὰν, τὸ Πυργόπλον (Μικρὸς Πύργος). Ἐν ἅπασι δὲ τοῖς χωρίοις τούτοις τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν λαλοῦσι, κατ' ἰδιάζουσαν προφορὰν, ἐν παρατεταμένῃ φωνῇ, καὶ πλείστας ἀρχαιοτάτας λέξεις διασώζουσαν· οἷον, ἐγέρθηκα, χείμαῤῥος, κῆπος, ῥυάκι, παστὸς, πεδιάδα κτλ. Βορειότερον δὲ τοῦ Κωστὶ μίαν ὥραν, κεῖται τὸ Βούργαρι, χωρίον Βουλγαρικὸν, ἐξ ἑκατὸν καὶ εἴκοσιν οἰκιῶν συνιστάμενον· τούτου δὲ μίαν ὥραν δυτικώτερον, κεῖται τὸ Μούρτσοβον, οἰκίας περιέχον ὀγδοήκοντα· καὶ τούτου μίαν ὥραν μεσημβρινώτερον, ἐπὶ λόφου κεῖται τὸ Γραμματίκοβον, Βουλγαρικὸν ὡσαύτως χωρίον, ἐξ οἰκιῶν ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα συνιστάμενον. Ἐν δὲ τοῖς τρισὶ τούτοις χωρίοις ἡ Βουλγαρικὴ γλῶσσα λαλεῖται καὶ ἐκ τῶν γειτόνων μόνον αἱ Ἑλληνικαὶ προλήψεις μετεδόθησαν, οὐχὶ δὲ καὶ ἡ γλῶσσα, διότι οὐδενὶ οὐδέποτε ἡ ἐξελλήνισις τούτων ἐπῆλθεν, ἅτε τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὴν διδασκαλίαν τοῦ Εὐαγγελίου μεταδιδούσης καὶ πόῤῥω τοῦ κοσμικοὺς σκοποὺς ἐπιδιώκοντος φυλετισμοῦ ἀπεχούσης.

§. 6. Τούτων τοίνυν τῶν χωρίων, τὸ μὲν Κωστὶ, Βούργαρι, Μούρτσοβον, Ῥέσβι καὶ Πυργόπλον, τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον ἑορτάζουσι καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τούτου τελοῦσι τὰ ὄργια· τὸ δὲ Προδίλαβον, Γαλαζάκι καὶ Μούρτσοβον, τὸν ἅγιον Παντελεήμονα, τὸ δὲ Βούργαρι καὶ τὸν προφήτην Ἠλίαν. Πλὴν δὲ τῶν ἐπισήμως καὶ λαμπρῶς ἑορταζομένων ἑορτῶν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος καὶ τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἑορτάζουσιν ἐν θυσίαις καὶ τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, τῇ ὀγδόῃ Σεπτεμβρίου, καὶ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κατὰ τὴν ὀγδόην καὶ δεκάτην Ἰανουαρίου, καὶ τοῦ Προδρόμου τὸ γενέσιον, κατὰ τὴν εἰκοστὴν τετάρτην Ἰουνίου, ἀλλ' ἄνευ πομπῆς καὶ παρατάξεως.

§. 7. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ χωρία ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Σωζουαγαθουπόλεως, πλὴν τοῦ Πυργόπλου, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Βιζύης ὑπαγομένου. Ἑορτάζεται δ' ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος καὶ ἐν ἄλλοις τισὶν Ἑλληνικοῖς χωρίοις τῆς ἐπαρχίας Βιζύης, οἷον ἐν Σοργὰς (α), ἁγίῳ Ἰωάννῃ, Ματσουρᾶ, Πλέτσα, ἁγίῳ Στεφάνῳ, Πινακᾶ καὶ ἁγίῳ Γεωργίῳ· καὶ ἐν Ἀφκαρίου δὲ καὶ ἄλλοθί που τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως. Πολλὰ δὲ τῶν τούτοις γειτνιαζόντων χωρίων, οἷον τὸ Κάλαβον, Ζάβουρνον, ἡ Λίβιτσα, ὁ Βασιλικὸς καὶ ἡ Ἀγαθούπολις, οὐ μόνον τῶν ὀργίων ἀπέχουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν τελούντων αὐτὰ ὡς μωρῶν καὶ αἱρετικῶν καταφρονοῦσιν.

Γ'. Προεόρτια τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 8. Ἡ δὲ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ ἄλλοθι μὲν λαμπρῶς ἑορτάζεται, μάλιστα δ' ἐν Κωστί, τῷ φερωνύμῳ τοῦ ἁγίου χωρίῳ· αἱ αὐταὶ δὲ τελεταὶ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις χωρίοις συνηθίζονται· τῆς δὲ ἑορτῆς ἄρχονται οὕτω. Τῇ δευτέρᾳ Μαΐου, περὶ τὸ δειλινόν, αἱ γυναῖκες καὶ αἱ παρθένοι, καθαρὰ ἐνδεδυμέναι, λαβοῦσαι τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου, ἐξέρχονται μετὰ θυμιαμάτων καὶ λαμπάδων εἰς τὸ τοῦ χωρίου ἁγίασμα, περιπεφραγμένον καὶ ὑψηλοῖς δένδροις κατάσκιον, ἔνθα καὶ περίπτερον ᾠκοδόμηται. Ἀπὸ δὲ τῶν χόρτων καὶ τῆς ἄμμου αὐτὸ καθαρίσασαι καὶ τὴν φράκτην ἐπιδιορθώσασαι, τὰς λαμπάδας ἀνάπτουσι, θυμιῶσι, νίπτονται καὶ χρήματά τινα ἐν τῇ ἱερᾷ πηγῇ ῥίπτουσιν· ἔπειτα δὲ χορὸν συγκροτήσασαι καὶ τοῖς συνήθεσιν ᾄσμασι χορεύσασαι, ἐν πομπῇ οἴκαδε ἐπιστρέφουσιν· ἀπὸ δὲ ταύτης τῆς ἡμέρας μέχρι τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, ὁ χορὸς καθ' ἑκάστην ἐξακολουθεῖ πρὸς ἑσπέραν.

(α) Ὀργὰς ἴσως, καὶ Σοργὰς ἐκ τοῦ εἰς τὰς Ὀργὰς προῆλθεν ἴσως.

Δ′. Ἡ ἐν τῇ φάραγγι Βλαχόδῳ πανήγυρις.

§. 9. Τῇ δὲ πρὸ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου κυριακῇ, κοινὴ τελεῖται ἑορτὴ ὑφ᾽ ἁπάντων τῶν περιοικούντων ἔν τινι φάραγγι, καλουμένῃ Βλάχοβον, κατὰ τὴν περιοχὴν τὴν Τριπόρι ἐπιλεγομένην. Ἐκεῖ δ᾽ ἐκ τῆς αὐτῆς πέτρας ἱεραὶ πηγαὶ τὰ διαυγῆ καὶ κρυσταλλώδη αὐτῶν νάματα ἀναβλύζουσιν, ἑκάστη εἰς ἕκαστον τῶν χωρίων ἀνήκουσαι. Πλησίον δὲ νάπη μικρὰ, χλοερὰ καὶ σύνδενδρος. Ἐκεῖσε τοίνυν ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει ἀπέρχονται προπορευομένων ἀνδρῶν θυμιατήρια κρατούντων καὶ μετ᾽ εὐλαβείας θυμιώντων τὰ Ἀναστενάρια, τὰς χορευούσας εἰκόνας φέροντα καὶ ἐν σεμνότητι ἀκολουθοῦντα, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης· κατόπιν δ᾽ αἱ εὐλαβεῖς οἰκογένειαι, φέρουσαι ἑκάστη ἀρνίον πρὸς θυσίαν, καὶ πρὸς εὐωχίαν τὰ δῶρα τοῦ Βάκχου καὶ τῆς Δήμητρος. Οὕτω δὲ ἡ πομπὴ τὸν ποταμὸν Βελέκαν διὰ μονοξύλων παραλλήλων γεφυρῶν διαβᾶσα, εἰς τὸν ἱερὸν τόπον ἀφικνεῖται· τὰ δὲ τέως κεκλεισμένα ἁγιάσματα ἀνοίξαντες, καθαρίζουσι· καὶ οἱ μὲν ἱερεῖς, ἕκαστος ἐν τῇ ἱερᾷ πηγῇ τοῦ ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ δικαιοδοσίαν χωρίου, τὸν ἁγιασμὸν ψάλλουσιν· Ἀναστενάρης δὲ μετ᾽ εὐλαβείας παριστάμενος, ἀντλεῖ τὸ πρὸς τὸ νίψασθαι καὶ τὴν πόσιν ἁγίασμα τοῖς προσερχομένοις, οἵτινες λαμπάδας καὶ θυμιάματα καὶ χρήματα προσφέρουσιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 10. Ἐν δὲ τῇ νάπῃ περίπτερον, ἢ μᾶλλον, παράπηγμα ἑκάστου χωρίου ᾠκοδόμηται, ἐν οἷς τὰς εἰκόνας ἕκαστοι ἐναποθέτουσι καὶ Ἀναστενάρια πλησίον τούτων ἵστανται· οἱ δ᾽ εὐλαβεῖς προσερχόμενοι, προσκυνοῦσι, λαμπάδας ἀνάπτοντες καὶ θυμιάματα προσφέροντες· πολλοὶ δὲ καὶ ἐξομολογοῦνται τοῖς παρεστῶσιν Ἀναστεναρίοις τὰ ἑαυτῶν παραπτώματα, ἄφεσιν παρ᾽ αὐτῶν ἐξαιτούμενοι· οἱ δὲ μυστικῶς καὶ πρὸς τὸ οὖς αὐτοῖς νουθετοῦσι τὰ δέοντα, τὸν ἐξιλασμὸν δι᾽ ὑποσχέσεως θυσιῶν καὶ χρηματικῶν δωρεῶν δωρούμενοι· καπνὸς δ᾽ εὐώδης τῶν θυμιαμάτων, ὡς νέφος, εἰς οὐρανὸν ἀναβαίνει· τὸ δὲ πλῆθος ἐπὶ τῆς χλόης καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων καθήμενοι, διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος τὴν πρὸς εὐωχίαν ὄρεξιν προμηθεύονται· νεανίαι δ᾽ ἀνθηροὶ περὶ τοὺς ὀβελοὺς τὰ ἀρνία, ὑπὸ τῶν ἱερέων εὐλογηθέντα, ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς περιστρέφουσιν· ἡ δὲ κνίσσα τὰς ῥῖνας τῶν πανηγυριζόντων καταθέλγει καὶ αὐτοὺς τοὺς Ὀλυμπίους θεοὺς ἐκεῖσε καταβιβάζει. Ἐπειδὰν δ᾽ ἑψηθῶσιν αἱ θυσίαι, ὁ ἱερεὺς, ὥς ποτ᾽ οἱ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης, τὴν πλάτην ἀντὶ τῆς κεφαλῆς καὶ τὸ δέρμα εἰς ἀντιμισθίαν τῆς εὐλογίας λαμβάνει. Καὶ οἱ μὲν αὐτόχθονες ἱερεῖς αὐτόθι συνευθυμοῦσιν, οἱ δὲ ξένοι ἀποπέμπονται, ἵνα μὴ, τὰ ὄργια κατοπτεύοντες, τοῖς ἀρχιερεῦσι ταῦτα καταγγέλλωσιν. Ἔπειτα δὲ τὸ συμπόσιον παρα-

τίθεται, αἱ πλόσκαι κελαδοῦσι καὶ ὁ Βάκχος τὰς κεφαλὰς ἐκθερμάνας, τὸν θίασον παροτρύνει εἰς χορὸν, οὗπερ ἄρχονται οὕτως.

§. 11. Ἐν ἑκάστῳ παραπήγματι, ἔνθα αἱ εἰκόνες ἵστανται, τὰ Ἀναστενάρια, ἄνδρες ἢ γυναῖκες, τὰς χεῖρας ὁριζοντείως τεταμένας ἔχοντες ἢ καὶ λευκὰ ῥινόμακτρα κρατοῦντες καὶ ἔχ ἔχ, ἴχ ἴχ, οὔχ οὔ χ, ἐπιφωνοῦντες, τὸν ἀντικρυστὸν χορὸν δύο ἢ τρεῖς κατὰ πρῶτον χορεύουσι, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κινούμενοι. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ ἄλλοι προσέρχονται καὶ κατὰ μικρὸν οἰστροπλῆγες γινόμενοι, γοργότερον κινοῦνται· καὶ ἐκμανέντες, τὰς εἰκόνας τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἁρπάζουσι καὶ ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶ ταύτας κρατοῦντες, ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ ταύτας κινοῦσιν. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ καὶ οἱ πανηγυρίζοντες πρὸς τὸν ἦχον τῆς μουσικῆς συρτὸν χορὸν συγκροτοῦσιν, οὗτινος ἐν τῷ μέσῳ ἀτάκτως καὶ μανικῶς τὰ Ἀναστενάρια ἀλλόμενα, τὰς εἰκόνας μεθ' ὁρμῆς, οἷς ἂν τῶν χορευόντων προτιμῶσιν, εἰς προσκύνησιν προσφέρουσι· τοῦ δ' ἐνθουσιασμοῦ ἐν ἀλλοκότοις κινήσεσι καὶ ἅλμασιν ἐπαυξομένου, καί πως ἐκτὸς ἑαυτῶν τὰ Ἀναστενάρια γινόμενα, ὁρμῶσι δρομέως καὶ ὥσπερ πτηνὰ τὰ ὄρη καὶ τὰ δάση καὶ τοὺς κρημνοὺς διερχόμενοι, εἰς τὸ ἴδιον χωρίον ἕκαστος ἐπανέρχονται· οἱ δὲ πανηγυρίζοντες τὰς ἑαυτῶν οἰκογενείας παραλαβόντες, οἴκαδε ἐπιστρέφουσι καὶ παννύχιοι χορεύουσι.

§. 12. Κατὰ δὲ ταύτην τὴν πανήγυριν, ἔστιν ὅτε, εἷς ἢ δύο ἢ καὶ τρεῖς τῶν παρόντων θεόληπτοι γίνονται, ἢ κατὰ τὴν ἐγχώριον φράσιν, « τοὺς πιάνει ὁ ἅγιος »· ἢ καὶ « ἐγκαλεῖ ἡ εἰκόνα τὸν καθαρὸν ἄνθρωπον »· καὶ τρέμοντες καὶ ἀφρίζοντες καὶ τὸ βλέμμα αὐτῶν ἀγριεύοντες καὶ ὑπὸ σπασμῶν καταλαμβανόμενοι, λειποθυμοῦσιν (α)· οἱ δὲ παρόντες λαμπάδας κρατοῦντες, τοὺς θυμιῶσι· μετ' ὀλίγον δὲ ἀναπηδήσαντες μεθ' ὁρμῆς, τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἁρπάζουσι καὶ μανικῶς πηδῶντες καὶ χορεύοντες, εἰς τὰ ὄρη ἔξαλλοι τρέχουσι, μέχρις ἂν ὅτου διὰ τοῦ χοροῦ ἡ οἰστρομανία καταπαύσῃ.

Ε'. Ἡ ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ὄργια τῶν Ἀναστεναρίων.

§. 13. Κατὰ δὲ τὴν ἑβδομάδα τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου, οἱ κάτοικοι

(α) Λιγουρεύουσι, κατὰ τὴν ἐγχώριον φράσιν, ἐκ τοῦ λιγούρα = λειποθυμία ἐκ τοῦ Λατινικοῦ ligurio, ὅθεν τὸ λιγουρίζω τῆς καθομιλουμένης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τοῦ Κωστὶ ξύλα ἐκ τοῦ δάσους φέρουσι· κατὰ τὴν παραμονὴν δὲ μάλιστα, ἅπαντες οἱ εἰς ἐργασίαν ἀποδημοῦντες, εἰς τὸ χωρίον συντρέχουσιν, οἱ μὲν ἐπὶ τῶν ὤμων, οἱ δ᾽ ἐπὶ τῶν ὑποζυγίων, οἱ δὲ ἐφ᾽ ἁμαξῶν ξύλα φέροντες καὶ σωρὸν μέγαν ἀποτελοῦντες.

§. 14. Ὁ δὲ Ἀρχιαναστενάρης ἐκ τῶν ἱεοῶν χρημάτων ταῦρον τριετῆ, τέλειον (ἀνευνούχιστον) πρὸς θυσίαν ἀγοράζει· τὴν δὲ παραμονὴν τῆς ἑορτῆς, ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀρχιαναστενάρου πομπὴ ἐξαρτύεται· καὶ ἡ μὲν μουσικὴ προηγεῖται παιανίζουσα· ἄνδρες δὲ, θυμιατήρια κρατοῦντες, ἀφθόνως θυμιῶσι τὰ Ἀναστενάρια, κρατοῦντα τὰς ἐπηργυρωμένας καὶ κεχρυσωμένας εἰκόνας, τοὺς κωδωνοφόρους ἐρυθροὺς ἐπενδύτας φορούσας, καὶ ἐνθουσιωδῶς χορεύοντα καὶ ἀλαλάζοντα· ὁ δὲ λαὸς πανδημεὶ ἀκολουθεῖ, ἀγαλλόμενος. Οὕτω δὴ τοῦ χωρίου ἐξελθόντες, καὶ τὸν ἱερὸν ταῦρον παραλαβόντες, εἰς τὸν ναὸν ἄγουσι καὶ ὄπισθεν τοῦ ἱεροῦ βήματος τοῦτον προσδένουσιν ἐν κρίκοις προσηλωμένοις ἐξεπίτηδες. Ἐκεῖ δὲ καὶ πάντες τοὺς ὑπ᾽ αὐτῶν τεταγμένους ταύρους προσφέρουσι· τὰ δὲ ἀρνία καὶ πρόβατα, ζῶντα ὑπὸ τοῦ ἱερέως εὐλογηθέντα διὰ τῆς τῶν κρεῶν ἢ τῶν ποιμνίων εὐχῆς, οἴκοι θυσιάζουσι.

§. 15. Τὴν δ᾽ ἑσπέραν πλῆθος πολὺ πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Ἀρχιαναστενάρου, ἔνθα καὶ τὸ ἱερώτατον τέμενος τοῦ ἁγίου, συνέρχεται. Ἐπειδὰν δ᾽ ἐκεῖ πίθους ὅλους οἰνοπνεύματος ῥοφήσωσιν, ἐξάρχονται τῆς πομπῆς, παιανιζούσης τῆς ἱερᾶς μουσικῆς, ἥτις ἐκ τοῦ ἱεροῦ μεγάλου τυμπάνου τῶν παππούδων καὶ τοῦ αὐλοῦ καὶ τῆς λύρας καὶ τοῦ Βουλγαρικοῦ ἀσκαύλου (καΐτας) σύγκειται. Ἐπειδὰν δ᾽ εἰς τὸν ναὸν φθάσωσι, μόνα τὰ Ἀναστενάρια εἰσελθόντα, ἐν τῷ μέσῳ μετ᾽ εὐλαβείας ἵστανται· ὁ δὲ Ἀρχιαναστενάρης ἀνὰ τρεῖς γονυκλισίας πρὸ τῶν εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν χορευουσῶν εἰκόνων τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ποιησάμενος, παραλαμβάνει ἑκάστην τῶν τοῦ ἁγίου, καὶ ἀφ᾽ οὗ φέρῃ αὐτὴν εἰς ἑκάστην τῶν τοῦ χοροῦ, ἵνα δῆθεν ἀσπασθῇ ταύτας, ἐγχειρίζει αὐτὴν τῶν Ἀναστεναρίων τινὶ καὶ τὴν τελευταίαν αὐτὸς κρατεῖ· οὕτω δὲ τοῦ ναοῦ ἐξελθόντες, εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου κατευθύνονται, ἔνθα ὁ μέγας τῶν ξύλων σωρὸς καὶ ἡ πυρὰ μεγάλη ἐκκέκαυται καὶ ἡ ἀνθρακιὰ ἐξεννηνεγμένη κεῖται· παρὰ δὲ τὴν πυρὰν, πρῶτος ὁ Ἀρχιαναστενάρης, κρατῶν κωδωνοφόρον χορεύουσαν εἰκόνα, τοῦ χοροῦ ἄρχεται, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης. Εὐθὺς δὲ καὶ τὰ λοιπὰ Ἀναστενάρια κωδωνοφόρους εἰκόνας κρατοῦντα, προσέρχονται· καὶ οὗτοι μὲν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ ἡσύχως κατὰ πρῶτον καὶ ἐν ῥυθμῷ τινι κινούμενοι, καὶ ἔχ ἔχ, οὔχ οὔχ, ἄ ἄ, ἴχ ἴχ ἐπιφωνοῦντες, χορεύουσιν. Ἐν τούτῳ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ κύκλιος χορὸς τῶν πανηγυριζόντων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συγκροτεῖται· οἱ δὲ Ἀνα-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στενάραι, τοτὲ μὲν ἐν τῷ μέσῳ, τοτὲ δ' ἐν τῇ τάξει τοῦ χοροῦ, μόνοι χορεύουσι, γοργότερον καὶ μανικώτερον πηδῶντες καὶ τὰς κωδωνοφόρους εἰκόνας ἄνω, κάτω, δεξιὰ, ἀριστερὰ κινοῦντες, τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῶν προὐχόντων ἢ καὶ τῇ συζύγῳ αὐτῶν εἰς προσκύνησιν προσφέρουσιν, ὅπερ τιμῆς ἐξαιρέτου σημεῖον λογίζεται. Ἐν δὲ τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῶν καὶ τῇ οἰστρομανίᾳ. ἐπὶ τῆς μεγάλης ἀνθρακιᾶς γυμνόποδες ἐπί τινα λεπτὰ χορεύουσιν ἢ καὶ ἀκροποδητὶ εἰς αὐτὴν ταχέως εἰσέρχονται καὶ ἐξέρχονται, συνεχῶς τοῦτο ἐπαναλαμβάνοντες, ὡς τῆς ἱερότητος αὐτῶν σημεῖον δῆθεν τρανώτατον. Ἐν δὲ τῇ ταχυποδίᾳ καὶ τῇ οἰστρομανίᾳ, ἔτι δὲ καὶ τῇ παχυδερμίᾳ τῶν ποδῶν αὐτῶν, δὲν καίονται ἢ καὶ ἀδιαφοροῦσι καιόμενοι.

§. **16.** Ἀφ' οὗ δ' ἐπί τινας ὥρας οὕτως ἐν τῇ πυρᾷ χορεύσωσι, προπορευομένου τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ μεγάλου τεμένους, λαμπαδηφοροῦντος καὶ θυμιῶντος, καὶ τοῦ θιάσου δ' ἅπαντος ὡσαύτως ἐν λαμπαδηφορίᾳ καὶ θυμιάμασιν ἑπομένου, τῆς δὲ μουσικῆς παιανιζούσης, ἐν ταῖς εἰκόσι χορεύοντα τὰ Ἀναστενάρια, εἰς τὰς οἰκίας περιέρχονται, τῶν οἰκοδεσποτῶν ἐν χαρᾷ καὶ ἀναπεπταμέναις ταῖς θύραις τούτους ὑποδεχομένων καὶ τῶν εὐπορωτέρων καὶ τράπεζαν αὐτοῖς παρατιθεμένων· οἱ δ' εἰσελθόντες χορεύουσι μέχρις ἂν παρατεθῇ ἡ τράπεζα· καὶ φαγόντες καὶ πιόντες καὶ φιλοδωρηθέντες καὶ τὰ ἀγαθὰ ἐπευξάμενοι, εἰς ἄλλην οἰκίαν ἀπέρχονται· τῶν δὲ ἀκολουθούντων οἱ βουλόμενοι συνεισέρχονται καὶ τῆς τραπέζης συμμετέχουσιν· οἱ πάντες δ' οἰνοποτοῦσιν ἢ οἰνοπνεύματι μεθύσκονται. Εἰς δὲ τὰς νυκτερινὰς ταύτας ἐπισκέψεις καὶ ἡ ἀκολασία ἐμφιλοχωρεῖ, αὐστηρότατα ἄλλως ἢ μᾶλλον διὰ φόνου τῆς προσβολῆς τῆς τιμῆς τιμωρουμένης.

§. **17.** Ἐπειδὰν δ' οὕτως ἅπαν τὸ χωρίον περιέλθωσι καὶ τὰ νενομισμένα δῶρα συλλέξωσιν, εἰς τὴν πυρὰν ἐπιστρέφουσι, καὶ ἀφ' οὗ ἐπί τινας ὥρας, ὡς καὶ πρότερον, χορεύσωσιν, ὑπὸ τοῦ οἴνου τῆς οἰστρομανίας κορυφωθείσης, ὁρμῶσι δρομέως καὶ ὥσπερ πτηνά τινα τὰ δάση καὶ τὰ ὄρη διέρχονται· τὸ δὲ πλῆθος ἀκολουθεῖ, τῆς μουσικῆς προηγουμένης καὶ τῶν λαμπαδηφορούντων καὶ τῶν ὁπλοφορούντων προπορευομένων· οὕτω δ' εἰς τὸ γειτονικὸν χωρίον ἀφικομένων, ἐξέρχονται οἱ κάτοικοι εἰς προϋπάντησιν αὐτῶν μετὰ φανῶν καὶ λαμπάδων καὶ θυμιαμάτων καὶ ἐν ταῖς ἑαυτῶν εἰκόσι χορεύοντες καὶ ἀλαλάζοντες· ἀσπασάμενοι δ' ἀλλήλους καὶ φύρδην μίγδην καὶ ἐν οἰστρηλασίᾳ περιπτυξάμενοι, εἰς τὰς ἑαυτῶν οἰκίας τούτους ὑποδέχονται φιλικώτατα, φιλοξενοῦντες αὐτοὺς καὶ φιλοδωροῦντες καὶ φιλεύοντες. Οἱ δ' Ἀναστενάραι, χορεύσαντες καὶ τὰ κράτιστα ἐπευξάμενοι, οἴκαδε ἐπιστρέφουσι, προπεμφθέντες· καὶ κατὰ τὰς νυκτερινὰς δὲ ταύ-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

τὰς πομπὰς πολλάκις τῇ Ἀφροδίτῃ θύουσιν· εἰς δὲ τὴν πυρὰν τοῦ χωρίου αὐτῶν ἐπανελθόντες, μέχρι τῆς πρωΐας χορεύουσι.

§. 18. Τὰς δὲ νυκτερινὰς ταύτας ἐκδρομὰς καὶ τὰς ἐπισκέψεις τὰ χωρία πρὸς ἄλληλα ποιοῦνται, λέγοντες ὅτι ὁ ἅγιος πηγαίνει πρὸς τὸν ἐν Πυργόπλῳ ἢ Βούργαρι ἀδελφόν του ἅγιον. Πολλάκις δὲ καὶ νεανίαι τὸν δρόμον τῶν Ἀναστεναρίων ὑποκόπτουσιν, ἵνα μὴ δῆθεν ὁ ἅγιος ἐκ τοῦ χωρίου αὐτῶν ὑπεκφύγῃ, ἀλλ' ἐκεῖνα ἀκατάσχετα τὰς χεῖρας τῶν κωλυόντων διαφεύγουσι.

§ 19 Τὴν δ' ἐπαύριον, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας, ὁ ἱερεὺς εἰς τὸ ἁγίασμα ἀπέρχεται καὶ ψάλλει τὸν ἁγιασμόν, παριστaμένου τοῦ Ἀρχιαναστενάρου, ὅστις, μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἁγιασμοῦ, τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου λαβών, εἰς τὸν ναὸν ἐπιστρέφει· τοῦ δ' ἱερέως πάντα ὁμοῦ τὰ πρὸς θυσίαν ζῶα εὐλογήσαντος καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καθωρισμένην εὐχὴν τῶν ποιμνίων ἢ τὴν τῶν κρεῶν ἀναγνόντος, ὁ Ἀρχιαναστενάρης, σταυρώσας διὰ τῆς εἰκόνος τοῦ ἁγίου τὸν ἱερὸν ταῦρον, θυσιάζει αὐτὸν μετὰ προσοχῆς, ὥστε τὸ αἷμα νὰ ῥεύσῃ εἰς τοῦ ναοῦ τὰ θεμέλια· πέλεκυς δ' ἱερὸς καὶ ἱερὸν ἐπίκοπον καὶ μάχαιρα ἱερὰ εἰς τὴν θυσίαν ὑπηρετοῦσι· καὶ τὰ μὲν κρέα τοῦ ταύρου ὠμὰ εἰς τὰς οἰκίας διανέμονται· τὸ δὲ δέρμα εἰς πλατέα λωρία κατατέμνεται καὶ ἀνὰ ἓν πέδιλον (τσαρούχι) πρὸς ἑκάστην οἰκογένειαν στέλλεται. Ὅσοις δ' ἂν μὴ ἐπαρκέσῃ ἐφέτος, τούτοις ἐς τοὐπιὸν προσφέρουσιν. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ καὶ τὰ λοιπὰ θύματα οἴκοι θύονται καὶ τὰ κρέα αὐτῶν ψήνονται καὶ ἕκαστος τοῖς οἰκείοις καὶ φίλοις αὐτῶν ἢ καὶ τοῖς πτωχοῖς διανέμουσι. Καὶ τὰ μὲν Ἀναστενάρια τὴν ἡμέραν ἐφησυχάζουσι· τὸ δὲ πλῆθος ἐν χοροῖς καὶ θαλίαις, οἱ μὲν ἐν τῷ χωρίῳ, οἱ δ' ἐν τῷ ἁγιάσματι, διασκεδάζουσι.

§. 20. Τὴν δ' ἐπιοῦσαν νύκτα ὁ ἱερὸς χορὸς παρὰ τὴν πυρὰν ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς ἐπαναλαμβάνεται καὶ αἱ νυκτεριναὶ ἐκδρομαὶ καὶ ἐπισκέψεις· ταῦτα δὲ διαρκοῦσιν, ἄνευ διακοπῆς, ὅλον ὀκταήμερον. Ἐὰν δέ, ξένος τις παρατυχών, τὰ ὄργια τούτων τολμήσῃ νὰ περιγελάσῃ, ὡς ποτ' ὁ Πενθεὺς ὑπὸ τῶν Βακχῶν καὶ Μαινάδων, οὕτω καὶ αὐτὸς φονεύεται· καὶ τῆς πυρᾶς δὲ τὸ πῦρ ἱερόν, καὶ τοῖς καπνίζουσι νὰ ἀνάψωσι τὰς καπνοσύριγγας δὲν ἐπιτρέπεται. Πρὸς δὲ τούτοις καὶ κατὰ τὰς ἱερὰς ταύτας παννυχίδας, πολλοὶ τῶν πανηγυριζόντων, θεόληπτοι καὶ οἰστροπλῆγες γινόμενοι, Ἀναστενάρια ἀναδείκνυνται. Τῆς δ' ἑορτῆς διαρκούσης, πρὸ τῆς οἰκίας ἑκάστου Ἀναστεναρίου φανὸς κρέμαται, εἰς σημεῖον τῆς τοῦ οἰκοδεσπότου ἱερότητος.

§. 21. Κατὰ δὲ τὸ τέλος τῆς πανηγύρεως, ἐν μουσικῇ καὶ χορῷ καὶ πομπῇ τὸ χωρίον περιελθόντες, τὰς τέσσαρας ὁδοὺς αὐτοῦ σταυρόνουσιν,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ἀνυψοῦντες τὰς εἰκόνας, ἵνα μὴ κακόν τι εἰσέλθῃ· καὶ ἔπειτα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἀρχιαναστενάρου ἐπιστρέψαντες, καὶ ἐκεῖ συμποσιάσαντες καὶ ἐν μουσικῇ καὶ χορῷ καὶ θαλίαις εὐφρανθέντες, ἐν πομπῇ καὶ παρατάξει τὰς εἰκόνας εἰς τὸν ναὸν κομίσαντες, καταθέτουσι καὶ οὕτως ἐπισφραγίζουσι τὴν πανήγυριν.

Ϛ΄. Ἡ οἰστρομανία καὶ αἱ ἱεροτελεστίαι τῶν Ἀναστεναρίων.

§. 22. Τὰς δὲ θυσίας καὶ τὰς πομπὰς καὶ τοὺς χοροὺς, δι' ὧν τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἑορτάζουσιν ἐν συντόμῳ ἐκθέμενοι, ἀναγκαῖον ἐνομίσαμεν ἵνα καὶ περὶ τῶν Ἀναστεναρίων καὶ τοῦ βίου αὐτῶν προσθῶμεν μικρά τινα. Καὶ Ἀναστενάρια μὲν ἢ Ἀναστενάραι (ὁ Ἀναστενάρης, ἡ Ἀναστενάρα, τὸ Ἀναστενάρι ἢ Νεστενάρι) ἐκ τῶν ἐπιφωνημάτων ἔχ ἔχ, οὔχ οὔχ, ἴχ ἴχ, ἅπερ ἐπιφωνοῦσι χορεύοντα, ἴσως ἐπικέκληνται· θεόληπτοι δὲ ἢ μᾶλλον οἰστροπλῆγες γίνονται ἄλλος ἄλλοτ' ἐν ἄλλῳ χωρίῳ, εἷς ἢ δύο ἢ καὶ τρεῖς ἐνίοτε· ὁ μὲν κατὰ τὰ ἐν Βλαχόβῳ τελούμενα προεόρτια, ὁ δὲ κατὰ τὴν μνήμην τοῦ ἁγίου ἐν τῷ ναῷ ἢ κατὰ τὸν παρὰ τὴν πυρὰν χορὸν, ὁ δὲ καὶ κατὰ τὰ μεθέορτα. Πολλοὶ δὲ καὶ ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀσθενήσαντες καὶ ἀναῤῥώσαντες καὶ τῷ ἁγίῳ ὑπὸ τῶν γονέων ἀφιερωθέντες, νεανίαι γενόμενοι, χορεύουσιν· οἱ δὲ θεόληπτοι ἄνδρες, ἢ γυναῖκες ἢ καὶ παρθένοι, ὅτε κατὰ πρῶτον, κατὰ τὴν ἐγχώριον φράσιν, «τοὺς πιάνει ὁ ἅγιος» (α), ὠχρότατοι γινόμενοι, τρέμουσιν, ἀφρίζουσι καὶ ὑπὸ σπασμῶν καταλαμβανόμενοι καὶ τὸ βλέμμα ἀγριεύοντες καὶ λειποθυμοῦντες, ἐκτάδην καταπίπτουσιν ἀναίσθητοι, ὥσπερ οἱ σεληνιαζόμενοι· οἱ δὲ παρόντες, ὡς ἁγίους καὶ καθαροὺς τούτους θεωροῦντες, λαμπάδας κρατοῦντες, ἐν τοῖς θυμιατηρίοις τοὺς θυμιῶσιν. Ἐν δὲ τῇ οἰστροπληγίᾳ καὶ τῇ ἐκστάσει τῶν φρενῶν, ἀναπηδῶντες καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου ἁρπάζοντες, νυχθήμερον χορεύουσι, τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς παραφροσύνης διὰ τοῦ χοροῦ ποριζόμενοι.

§. 23. Καὶ κατά τινας μὲν, ἡ οἰστροπληγία αὕτη μέθη ἐστὶ καὶ προσποίησις ἀνθρωπαρίων πονηρῶν, κέρδους χάριν καὶ ἀκολασίας ἕνεκεν· ἀλλ'

(α) Ἐν Στοργὰς λέγουσιν ὅτι τῇ πρὸ τῆς ἑορτῆς κυριακῇ «ἐγκαλεῖ ἡ εἰκὼν τὸν καθαρὸν ἄνθρωπον καὶ τὸν κάμνει νὰ χάσῃ τὰ συλλογικά του».

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

ὅτι μὲν τὸ πρᾶγμα οὐκ ἔστι μέθη, καταδείκνυται ἐκ τοῦ ὅτι ὑπὸ τῶν ἀρχιερέων πολλάκις ἀπειληθέντες ἢ καὶ μαστιγωθέντες, τῆς ἐκστάσεως ἐπαύσαντο, καὶ ἐρωτώμενοι δὲ ὀρθῶς ἀπαντῶσι, τῶν πράγματι μεθυόντων οὐδὲν τοιοῦτον ποιούντων· ὅτι δ' οὐδὲ προσποίησίς ἐστιν, ἐκ τῶνδε, ἅπερ αὐτόπται μάρτυρες ἀξιόπιστοι διεβεβαίωσαν, καταδείκνυται. Ἐν Γραμματικόβῳ προὔχοντός τινος ὁ υἱός, τῶν τελετῶν τούτων ὡς μωρῶν προλήψεων καὶ ἀφορμῶν ἀκολασίας κατηγορῶν πρότερον, οἰστροπλὴξ καὶ αὐτὸς ἐγένετο· καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἐπὶ τῷ πάθει αἰσχυνόμενος, τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ναῷ μετὰ δακρύων ἐδέετο καὶ θυσίας ὑπισχνεῖτο, ὅπως τύχῃ ἀπαλλαγῆς· ἀλλὰ τὸ πάθος οὐ δυνηθεὶς νὰ ἀποφύγῃ, τὴν εἰκόνα τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου ἀπὸ τοῦ ναοῦ ἥρπασε καὶ νυχθήμερον χορεύσας τὸν τῶν Ἀναστεναρίων ἔξαλλον χορόν, μόλις εἰς ἑαυτὸν συνῆλθε καὶ μῆνα ὅλον οἰκουρῶν διετέλει, ἐπὶ τῷ πάθει αἰσχυνόμενος. Καὶ γυνὴ δέ τις ἐν χωρίῳ τινὶ τοῦ Βιζύης, καὶ ἄλλη δ' ἐν Προδίβῳ, ἐν τῇ οἰστροπληγίᾳ αὐτῶν, εἰς τὸν ποταμὸν πεσοῦσαι, ἐπνίγησαν. Πολλάκις δὲ καὶ ὁ μνηστὴρ μετὰ τῆς μνηστῆς χορεύσαντες, ἀλλήλους οὐ διέγνωσαν. Ἐκ τούτων τοίνυν τῶν τεκμηρίων καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς χοροῦ, ἴσως ἄν τις εἰκάσειεν ὅτι τὸ πρᾶγμα νευρική τίς ἐστι πάθησις ἐκ τῆς δι' ἀμάθειαν μεγάλης πίστεως εἰς τὰ ἀνύπαρκτα καὶ τῆς ἐκ προλήψεως προκαταλήψεως· διὰ τοῦτο καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἐν παραφορᾷ καὶ λελυμένῃ καὶ ἀτημελεῖ τῇ κόμῃ καὶ γυμνόποδες χορεύσαντες, ὕστερον κεκμηκότες ὡς ἐνεοὶ κάθηνται, οὐδενὸς τῶν πεπραγμένων ἐνθυμούμενοι. Ἵνα δ' ἡ ἱερότης τοῦ νεωστὶ γενομένου οἰστροπλῆγος καὶ παρὰ τῷ λαῷ σεβαστὴ γένηται καὶ κατακυρωθῇ, ὀφείλει πάντως ὁ νεοφώτιστος, οὕτως εἰπεῖν, ἵνα καταταχθῇ ἐν τοῖς Ἀναστεναρίοις ὑπὸ τοῦ Ἀρχιαναστενάρου, καὶ παραδεκτὸς καὶ ἀρεστὸς ᾖ τῇ ἀδελφότητι.

§. 24. Ἀποτελοῦσι δὲ τὰ Ἀναστενάρια τάγμα τι ἰδιαίτερον ἢ ἀδελφότητα, ἀρχηγόν, ἢ μᾶλλον, πρόεδρον ἔχουσαν τὸν Ἀρχιαναστενάρην, ὅστις ἐκ τῶν τοῦ Κωστὶ Ἀναστεναρίων ἐκλέγεται, ἐκ διαδοχῆς τοῦ ἑκάστοτε πρεσβυτέρου ἢ ἱκανωτέρου· αὐστηρότερον δὲ καὶ ἁγιώτερον βίον ἐπιδεικνύμενοι, σεβαστοὶ τοῖς πᾶσι γίνονται· διὸ καὶ προσερχομένοις αὐτοῖς οἱ καθήμενοι προεξανίστανται καὶ τῆς ὁδοῦ παραχωροῦσι· πάντη δ' ἀγράμματοί εἰσι τὰ Ἀναστενάρια, καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν μόνον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τῶν Φώτων, ὅτε ὁ μέγας ἁγιασμὸς ψάλλεται, ὑπάγουσιν, ἄλλοτε δ' οὐδέποτε· ὡσαύτως δὲ καὶ πάντες οἱ τὰς προλήψεις ταύτας ἀποδεχόμενοι σπανίως τὸν ναὸν ἐπισκέπτονται· ὁ δ' ἱερεὺς τοῦ χωρίου, ἐὰν θέλῃ, λειτουργεῖ καὶ κατ' αὐτὰς ἀκόμη τὰς κυριακάς, διότι μόνος ψάλλει καὶ μόνος ἀκούει τὴν ἀκολουθίαν. Τὰ δὲ Χρι-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στούγεννα, λίαν πρωῒ ἐγειρόμενοι, τὸν ἱερὸν πλακοῦντα ἐσθίουσι καὶ οὐδὲ κἂν πατοῦσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀλλ' εἰς εὐωχίας καὶ τὴν οἰνοποσίαν τρέπονται· οὐδεὶς δ' ἐξομολογεῖται καὶ σπανίως μεταλαμβάνουσι τὰ Ἀναστενάρια· ἀλλ' ἰδιαίτερα τεμένη ἐν ταῖς ἑαυτῶν οἰκίαις ἔχουσι, μέγαρα (κονάκια) τῶν παππούδων ταῦτα ἀποκαλοῦντες. Ἔστι δὲ ταῦτα πενιχρά τινα δωμάτια, ἐν οἷς αἱ εἰκόνες τοῦ ἁγίου αἱ χορεύουσαι ἀνήρτηνται καὶ λυχνίαι πρὸ αὐτῶν σιδηραῖ ἵστανται καὶ λύχνοι ἄσβεστοι κρέμανται. Πάππον δ' ἢ παπποῦν τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον ἀποκαλοῦσι καὶ τὰς εἰκόνας τούτου, παπποῦδες καὶ τὰ τεμένη αὐτῶν, τῶν παππούδων μέγαρα· τὸ δ' ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Ἀρχιαναστενάρου ἐν Κωστῄ, μέγαρον μέγα τῶν παππούδων ἐπικέκληται· τοῦτο δ' ἔστι καὶ τὸ πάντων ἱερώτατον· διότι καὶ ὁ ἐν Κωστῇ Ἀρχιαναστενάρης ἁπάντων σεβασμιώτατος καὶ ταῖς ἐπιταγαῖς τούτου τὰ τῶν ἄλλων χωρίων Ἀναστενάρια πείθονται. Ἐκεῖ δὲ καὶ ὁ ἱερὸς θησαυρὸς τῶν Ἀναστεναρίων, ἐξ ἀφιερωμάτων χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν καὶ ἀρχαίων νομισμάτων καὶ ἄλλων κοσμημάτων συνιστάμενος, μετ' εὐλαβείας κεκρυμμένος φυλάσσεται· καὶ ἀμύθητόν τινα πλοῦτον, πρὸς τὴν πενίαν τῶν κατοίκων, ὅτι περιέχει, ᾄδεται. Ἐκ τούτου δ' ὁ Ἀρχιαναστενάρης καὶ τὰ Ἀναστενάρια μόνα εἰς ἰδίας δαπάνας ἐξοδεύουσι· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀρχιαναστενάρου, εἰς τὸν διάδοχον τούτου ὑπὸ τῆς ἀδελφότητος ἐκλεγόμενον παραδίδεται. Εἰς δὲ τὰ μέγαρα ταῦτα τῶν παππούδων ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετ' εὐλαβείας φοιτῶσιν ἐν ταῖς ἑορταῖς, θυμίαμα καὶ λαμπάδας καὶ ἔλαιον κομίζοντες καὶ τὰς εἰκόνας τῶν παππούδων ἀσπαζόμενοι· καὶ ἄλλοτε δ' ὁπόταν ἀσθενήσῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ κτῆνος ἢ ἄνθρωπος ἢ ἀπολέσωσί τι ἢ κακὸν ὄνειρον ἴδωσιν, εἰς τὰ τεμένη ταῦτα καταφεύγουσι· τὰ δὲ Ἀναστενάρια, εἰς τὰ τῶν ἀσθενῶν ἢ τῶν γονέων αὐτῶν ἢ τῶν κυρίων τῶν κτηνῶν ἁμαρτήματα τὴν αἰτίαν τοῦ κακοῦ ἀποδίδοντα, διὰ ταγμάτων θυσιῶν, ἐλαίου, κηροῦ, χρημάτων καὶ ἐπαργυρώσεως ἢ ἐπιχρυσώσεως εἰκόνων ὑπισχνοῦνται τὴν ἴασιν· καὶ τῶν ὀνείρων δ' ἐπιτηδείως ποιοῦνται τὴν ἐξήγησιν.

§. 25. Προσέτι δὲ καὶ ἱερατικὰ ἴδια ἔργα τὰ Ἀναστενάρια ἔχουσι·

Α'. Τὸ θύειν τὸν ἱερὸν ταῦρον κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Β'. Τὸ ἐπὶ τῆς ἀνθρακιᾶς χορεύειν καθ' ἅπαν τὸ κατὰ τὴν ἑορτὴν ὀκταήμερον, καὶ τὰς νυκτερινὰς εἰς τὰς οἰκίας ἐπισκέψεις καὶ τὰς εἰς τὰ πέριξ χωρία ἐκδρομάς.

Γ'. Τὸ ἀντλεῖν τοῖς εὐσεβέσι τὸ πρὸς τὸ νίψασθαι καὶ τὴν πόσιν ἁγίασμα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Δ΄. Τὸ ἐξομολογεῖν τοὺς προσερχομένους καὶ δι᾽ ὑποσχέσεως θυσιῶν εἰς τὸν ἅγιον, τῶν ἁμαρτιῶν δωρεῖσθαι τὴν ἄφεσιν.

Ε΄. Τὸ χρησμοδοτεῖν τοῖς χρωμένοις περὶ τῶν μελλόντων· διότι, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, «ὅταν ὁ Θεὸς εἰς τὸ σῶμα ἔλθῃ πολὺς, λέγειν τὸ μέλλον τοὺς μεμηνότας ποιεῖ»· καὶ οὗτοι τοίνυν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δῆθεν ἐμπεφορημένοι, ὧδέ πως τὸ μέλλον προλέγουσιν. Ἐρωτᾷ ὁ Ἀρχιαναστενάρης τὴν εἰκόνα τοῦ παπποῦ. Ἔπειτα, κλίνων τὸ οὖς πρὸς αὐτὴν, προσποιεῖται ὅτι δῆθεν ἀκούει, καὶ ἀπαντᾷ αὐτὸς, ὡς ὑπὸ τοῦ ἁγίου ἐμφορούμενος, τοιαῦτα λέγων· «ὁ παππούς ἀπαιτεῖ θυσίαν ταύρου ἢ κριοῦ ἢ ἀρνὸς ἢ ἔλαιον, ἢ καὶ χρήματα, ὅπως ἡ ἔκβασις τοῦ μέλλοντος αἰσία γένηται». Οἱ δὲ περὶ ἀμφιβόλων πραγμάτων χρησμοὶ, οἷος ὁ περὶ τῆς τῶν νοσούντων ἀναῤῥώσεως, λοξοὶ καὶ διφορούμενοι ἐκφέρονται, ὥσπερ οἱ τῆς Πυθίας· τὸ δὲ λάθος ἀείποτε εἰς τὴν ἐλλιπῆ τοῦ τάγματος ἐκπλήρωσιν ἀποδίδεται. Πολλάκις δὲ καὶ Ἀναστενάρης τις ἐν τῷ ὀπισθοδόμῳ τοῦ τεμένους κεκρυμμένος ἀπαντᾷ ὡς παπποῦς δῆθεν. Καὶ μακρόθεν δ᾽ οἱ συγγενεῖς τοῦ πάσχοντος φέροντες φόρεμά τι αὐτοῦ, ἐρωτῶσι τὰ Ἀναστενάρια περὶ τῆς ἀναῤῥώσεως· ἐκεῖνα δὲ ἀποκρίνονται οὕτως ἢ ἄλλως ἐπὶ τοῦ φορέματος μαντεύοντες, καὶ οἱ χρησμοὶ ὡς ἐπαληθεύοντες λέγονται ὑπὸ τοῦ ὄχλου καὶ πιστεύονται. Καὶ παρὰ τὴν πυρὰν δὲ βεβακχευμένοι καὶ ἔνθεοι χορεύοντες πολλάκις χρησμοδοτοῦσι· καὶ δὴ καί ποτέ τις ἔκλεψε μελίσσια· ὁ δὲ ἀπολέσας αὐτὰ εἰς τὸν παπποῦν, ἐὰν εὑρίσκοντο, ἔταξεν. Ἐπειδὴ δὲ μετ᾽ ὀλίγον τὰ ζῶα τοῦ κλέπτου ἐψόφησαν, τῇ κλοπῇ ἀποδιδοὺς τὴν ζημίαν ὁ κλέπτης, προσελθὼν τῷ Ἀναστενάρῃ, ἐξωμολογήθη, τὴν πρὸς τὸν παπποῦν μεσιτείαν αὐτοῦ ἐπικαλούμενος, ὅπως ἐξιλεώσῃ τοῦτον διὰ τάγματος· ὁ δὲ Ἀναστενάρης παρήγγειλεν αὐτῷ ἵνα, κρατῶν λαμπάδα, τὸν θυμιᾷ κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐν τῇ πυρᾷ χορεύοντα. Καὶ λοιπὸν κατὰ τὴν ἑορτὴν ὁ Ἀναστενάρης χορεύων, ἔλεγεν ὅτι ὁ παπποῦς εἶπεν αὐτῷ τίς τὰ μελίσσια ἔκλεψε, καὶ διέταξεν αὐτῷ ἵνα τὸν κλέπτην φανερώσῃ· ὁ δὲ ταῦτα ἀκούων, ἵνα μὴ φωραθῇ, ἐθυμία αὐτὸν ἔτι προθυμότερον· ἀλλ᾽ ὁ Ἀναστενάρης, ὑπὸ τοῦ κυρίου τῶν μελισσῶν παρακαλούμενος, τραγῳδῶν ἐν τῷ χορῷ καὶ «δὲν βαστῶ, δὲν βαστῶ, δὲν βαστῶ, θὲ νὰ τὸ ᾽πῶ» λέγων, τὸν κλέπτην ἐφανέρωσεν· ὁ δὲ, ῥόπαλον ἁρπάσας, τὸν Ἀναστενάρην ἐφιλοφρονήσατο, λέγων· «ὁ παπποῦς σὲ τῷ εἶπεν ἢ ἐγώ; ἂν δὲν σὲ τῶλεγα ἐγὼ, ποῦ θαλὰ τὸ ᾽ξεύρεις σύ;». Οὕτω δ᾽ ἡ ἀνέκαθεν περὶ τοὺς χρησμοὺς ἐπικρατήσασα γοητεία καὶ τέχνη καὶ τοῖς Ἀναστεναρίοις γνωστὴ καὶ ἡ ἀγυρτία συμπαρομαρτεῖ καὶ πρὸς τὴν ἀπάτην τῆς παχυλῆς ἀμαθείας καὶ προλήψεως χρήσιμος.

ϛ΄. Προσκαλοῦνται τὰ Ἀναστενάρια εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πάσχοντος καὶ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μετὰ πολλῆς εὐλαβείας ἐν λαμπάσι καὶ θυμιάμασιν αὐτοὺς οἱ οἰκεῖοι τοῦ ἀσθενοῦς ὑποδέχονται· οἱ δ' ἐν ταῖς εἰκόσι τῶν παππούδων ἐλθόντες, σταυροῦσι τὸν ἀσθενῆ καὶ τὸν ἱερὸν χορὸν, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, περὶ αὐτὸν χορεύσαντες, ἐρωτῶσι τὸν παπποῦν, κλίνοντες τὸ οὖς πρὸς τὴν εἰκόνα, ἂν ὁ ἀσθενὴς μέλλῃ νὰ ζήσῃ· καὶ ὡς παρὰ τοῦ ἁγίου δῆθεν λοξῶς ἀποκρίνονται, διὰ τάγματος θυσίας τὴν ἀνάῤῥωσιν ὑπισχνούμενοι καὶ τὴν αἰτίαν τῆς ἀσθενείας τῇ παρὰ τοῦ πάσχοντος ἢ καὶ τῶν προγόνων αὐτῶν ἀμελείᾳ θυσίας τεταγμένης ἀποδίδοντες. Φιλοδωρηθέντες δὲ καὶ τελείαν ἀνάῤῥωσιν ἐπευξάμενοι, ἀπέρχονται· καὶ εἰ μὲν ἀναλάβῃ ὁ ἀσθενὴς, αὐτὸς θύει τὸ τεταγμένον θῦμα καὶ συμπόσιον παραθέμενος, ἑστιᾷ τὰ Ἀναστενάρια καὶ ἐν χοροῖς καὶ θαλίαις εὐφραίνονται· εἰ δὲ καὶ ἀποθάνῃ, οἱ συγγενεῖς αὐτοῦ ἐν τῷ ναῷ τὴν θυσίαν προσφέρουσιν. Ἐὰν δὲ ὁ ἀσθενὴς ἦναι παῖς ἢ μειράκιον, ὑπὸ τῶν γονέων τάζεται ἵνα χορεύῃ ἀναῤῥώσας, ὡς Ἀναστενάριον.

Ζ'. Ὁπόταν δ' ἐπιζωοτία συμβῇ ἢ ἄλλη τις ἐπιδημία ἢ ἀναφανῇ βρυκόλαξ, ὃν Σμερδάκι ἀποκαλοῦσιν ἢ Γούστρελον, (α) ἐξέρχονται εἰς λιτανείαν τὰ Ἀναστενάρια ἐν μουσικῇ καὶ χορῷ καὶ πομπῇ, τὰς εἰκόνας τῶν παππούδων κρατοῦντα, καὶ δρομαῖοι τρέχουσι, τὸν βρυκόλακα δῆθεν διώκοντες ἀνὰ τὰ ὄρη ἢ εἰς τὰς οἰκίας καὶ κατ' αὐτοῦ πυροβολοῦντες, διότι προσποιοῦνται ὅτι δῆθεν βλέπουσιν αὐτὸν ὡς ἀσκὸν μέλανα πλήρη αἵματος. Ἔπειτα δὲ τὰς τέσσαρας ἄκρας τοῦ χωρίου διὰ τῶν εἰκόνων σταυροῦσι, τὸ κακὸν ἐκδιώκοντες καὶ φραγμὸν αὐτῷ τιθέμενοι. Ἐν ἑκάστῃ δὲ πλευρᾷ τοῦ χωρίου κηπάριον ἱερὸν τῶν παππούδων περιπέφρακται, ἱεροῖς δένδροις κατεσκιασμένον, καὶ ἐν αὐτῷ περίπτερον, ἔνθα κατὰ τὴν λιτανείαν τὰς εἰκόνας εἰς προσκύνησιν καταθέτουσι, καὶ κατὰ τὴν μνήμην δὲ τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου καὶ τὰς ἄλλας ἐπισήμους ἑορτὰς ἐκεῖ τὰ Ἀναστενάρια χορεύουσιν ἐν ταῖς εἰκόσι περὶ τὸ περίπτερον. Ἐπὶ δὲ τῶν σανίδων τούτου σταυροὶ δι' ἐρυθρᾶς βαφῆς εἰσιν ἐζωγραφημένοι καὶ λυχνίαι ἵστανται, ὅπου τὸ προσερχόμενον πλῆθος λαμπάδας ἀνάπτει καὶ θυμιᾷ καὶ προσκυνεῖ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(α) Σμερδάκι ἴσως ἐκ τοῦ σμερδαλέος καὶ Γούστρελος ἴσως Βούστρελος, ἐκ τοῦ βοῦς καὶ οἶστρος καὶ ἐλαύνω· ὡς οἰστρηλατῶν καὶ ταράττων καὶ πνίγων πολλάκις τὰς βοῦς· καὶ τὸ ῥῆμα γουστρελιάζω = βρυκολακιάζω = ἐξαγρυπνῶ. Ἐγουστρέλιασεν ἀπόψε = δὲν ἐκοιμήθη, ἀλλ' ἠγρύπνει ὡς βρυκόλαξ.

Η΄. Ὁπόταν ὁ θεμέλιος λίθος νεοδμήτου τινὸς οἰκίας κατατίθηται, ὁ μὲν ἀρχιτέκτων θύει μέλαν πρόβατον ἐν τῷ μέσῳ τοῦ οἰκοπέδου, ἐντὸς λάκκου χύνων τὸ αἷμα· τῶν δὲ Αναστεναρίων προσκληθέντων, ὁ Ἀρχιαναστενάρης, ἀνὰ μίαν λαμπάδα ἐν ταῖς τέσσαρσι γωνίαις τῆς οἰκίας ἀνάπτει, καὶ λαβὼν θυμιατήριον, θυμιᾷ πάντας τοὺς παρόντας· ἔπειτα θάπτει τὴν κεφαλὴν τοῦ θύματος ἐν τῷ λάκκῳ, ἔνθα καὶ τὸ αἷμα ἔῤῥευσε· καὶ λαβόντες τὰς εἰκόνας τῶν παππούδων, χορεύουσι, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, μέχρις ἂν ὅτου παρατεθῇ τὸ συμπόσιον· φαγόντες δὲ καὶ πιόντες καὶ τὰ κράτιστα ἐπευξάμενοι, ἀπέρχονται.

§. 26. Οἱ δὲ τῶν χωρίων τούτων κάτοικοι, οἱ μὲν ἅπαξ μόνον τοῦ ἐνιαυτοῦ κατὰ τὰ Φῶτα εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὑπάγουσι καὶ οὐδέποτε μεταλαμβάνουσιν, οὐδ᾽ εἰς αὐτὴν τοῦ βίου τὴν τελευτὴν φθάσαντες· οἱ δὲ σπανίως κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς μόνον εἰς τὸν ναὸν ἔρχονται· πολλοὶ δὲ τούτων εἰς τὸ δάσος ἐξελθόντες καὶ ἐπὶ μεγάλου δένδρου σταυρὸν χαράξαντες, ἐνώπιον αὐτοῦ τὰς ἑαυτῶν ἁμαρτίας ἐξαγορεύονται· τῶν δὲ συνεχῶς εἰς τὸν ναὸν φοιτωσῶν γυναικῶν ἔρωτα πρὸς τὸν ἱερέα καταγινώσκουσι· καὶ τὸν ἅγιον δὲ Κωνσταντῖνον, ἐν τῇ ἀκολασίᾳ καὶ πλάνῃ αὐτῶν, οἱ πάντες σύζυγον καὶ οὐχ υἱὸν τῆς ἁγίας Ἑλένης νομίζουσι καὶ φιλόγυνον αὐτὸν καὶ ἀκόλαστον θεωροῦσι· διὸ καὶ τὰ ὄργια τῆς Ἀφροδίτης κατὰ τὴν ἑορτὴν ἐν ἀδείᾳ ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσι. Καὶ περὶ μὲν τὰ θεῖα πάντῃ ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι ὄντες, ταῖς ἑαυτῶν παραδόσεσι μέγιστον σέβας ἀπονέμουσι, καὶ τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς καὶ τὴν εὐκρασίαν τῶν καιρῶν καὶ τὴν τῶν ποιμνίων αὔξησιν εἰς τὴν πιστὴν τῶν ἐθίμων τούτων τήρησιν ἀποδίδοντες· διότι, ὡς νομίζουσιν, ἀναγκασθέντες ἔστιν ὅτε ὑπὸ τοῦ ὑπερμέτρου ζήλου ἀρχιερέων τινῶν μάστιξι καὶ καθείρξεσι καὶ παντοίαις καταδρομαῖς ἢ καὶ τῇ ἐπεμβάσει τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς, ἵνα τῶν ὀργίων παύσωνται, μεγάλην τὴν δυστυχίαν ἐπὶ τὴν ἑαυτῶν χώραν εἶδον ἐπελθοῦσαν. Ὅθεν καὶ εὐκαιρίας δραξάμενοι, πάλιν αὖθις τὰς ἑορτὰς αὐτῶν ἐν λαμπρότητι πανηγυρίζουσιν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 27. Τοὺς δ᾽ ἱερεῖς, τοὺς μὲν σιωπῶντας καὶ παραβλέποντας καὶ μὴ ἐξελέγχοντας, προθύμως καὶ πλουσιοπαρόχως φιλοδωροῦσιν, ὡς οἱ πολλὰ ἔτη ἐκεῖ ἐφημερεύσαντες παπᾶ Εὐγενὴς καὶ παπᾶ Σταμάτης, οἱ Ἀβδημιῶται, διεβεβαιωσάν μοι· τοὺς δὲ νουθετοῦντας καὶ ἀποτρέποντας καὶ τὸν ναὸν κλείοντας καὶ τὰς εἰκόνας μὴ παραδιδόντας ἐμίσουν, κατέτρεχον, ἐσυκοφάντουν καὶ οὐδὲν αὐτοῖς ἐφιλοδώρουν· διὸ καὶ ἐγχωρίους ἱερεῖς πρὸς ἡσυχίαν αὐτῶν οἱ ἀρχιερεῖς ἐχειροτόνησαν.

Ζ΄. Αἱ χορεύουσαι εἰκόνες.

§. 28. Αἱ δὲ τῶν παππούδων χορεύουσαι εἰκόνες λαβὰς ἔχουσιν ἱκανῶς μακρὰς κάτωθεν ἐκ τῆς αὐτῆς σανίδος, πρὸς τὴν κατὰ τὸν χορὸν τῶν Ἀναστεναρίων εὔκολον διαχείρισιν, ἐπηργυρωμέναι δ' εἰσὶ καὶ κεχρυσωμέναι καὶ παντοίοις κοσμήμασιν, οἷον χρυσοῖς καὶ ἀργυροῖς ἐνωτίοις καὶ δακτυλίοις καὶ ψελλίοις καὶ ἁλύσεσι καὶ ἀρχαίοις νομίσμασι κεκοσμημέναι· σκέπη δ' ἐρυθρὰ μέχρι τοῦ τραχήλου διήκουσα, ὥσπερ τις ἐπενδύτης, τὴν εἰκόνα καλύπτει, ἐξ οὗ στερεοὶ καὶ εὐμεγέθεις ἀργυροῖ κώδωνες εἰς πλῆθος ἐξήρτηνται· τῶν δὲ παρὰ τοῖς ἄλλοις Χριστιανοῖς εἰκόνων τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου διαφέρουσι, καθ' ὅτι ἡ ἁγία Ἑλένη ζωγραφεῖται διεζωσμένη τὴν ἐσθῆτα καὶ τὸν ἕτερον πόδα, ὡς χορεύουσα δῆθεν, προτείνουσα· εἰκόνας δὲ τοιαύτας καὶ ἐν τοῖς ναοῖς ἔχουσιν, ἀλλ' ἰδίᾳ ἐν τοῖς τῶν παππούδων τεμένεσιν, ἃς καὶ ἱερωτάτας νομίζουσι. Καὶ αἱ τοῦ ἁγίου δὲ Παντελεήμονος εἰκόνες λαβὰς ἔχουσι καὶ ἐρυθρῷ χιτῶνι καὶ κώδωσιν ἀργυροῖς καὶ παντοίοις κοσμήμασι κεκόσμηνται, παρ' οἷς ἡ ἑορτὴ τούτου ἐν χοροῖς καὶ πομπαῖς καὶ θυσίαις πανηγυρίζεται· παρὰ δὲ τῶν πρεσβυτέρων ἠκούσαμεν ὅτι καὶ ἐν ταῖς μνήμαις τῶν ἄλλων ἐπισημοτέρων ἁγίων, οἷον τοῦ ἁγίου Δημητρίου (α), τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῶν λοιπῶν, ἐν ταῖς εἰκόσιν αὐτῶν πρὸ χρόνων ἐγέραιρον.

§. 29. Πολλάκις δὲ δεινοὺς διωγμοὺς παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιερέων αἱ τοιαῦται εἰκόνες, ὥσπερ εἴδωλά τινα λατρευόμεναι, ὑπέστησαν, καὶ ὁ πέλεκυς βαρὺς κατ' αὐτῶν ἐπέπεσε καὶ εἰς τὸ πῦρ παρεδόθησαν, κατὰ τὴν διαβεβαίωσιν τοῦ τε πανιερωτάτου πάλαι μέν ποτε Σωζουαγαθουπόλεως, ἤδη δὲ πρώην Λαρίσσης κυρίου Δωροθέου καὶ τοῦ πρώην Σωζουαγαθουπόλεως κυρίου Προκοπίου καὶ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένου πρώην Βιζύης, κυροῦ Ματθαίου, ὅστις καὶ μάστιξι πολλάκις, ὡς αὐτὸς ἰδίῳ στόματι ἡμῖν ὡμολόγησε, τὰ Ἀναστενάρια ἐφιλοφρονήσατο· ἀλλ' ὁ διωγμὸς, ὡς ἀείποτε, ἀντὶ τοῦ καταπαῦσαι τὴν πρόληψιν, ἔτι μᾶλλον

(α) Ἐν Δαρδανελλίοις πρὸ τριῶν καὶ εἴκοσιν ἐτῶν διδάσκοντες εἴδομεν ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ταῦρον μέλανα θυόμενον, καὶ τὸν ἱερέα εὐλογοῦντα τὸ θῦμα· διεβεβαίου δ' ὁ ἱερεὺς ὅτι ἡ θυσία μέλανος ταύρου τακτικῶς κατ' ἔτος ἐγίνετο.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

αὐτὴν ἐπέτεινε καὶ βαθύῤῥιζον καὶ ἰσχυροτέραν κατέστησεν· ἡ δ᾿ αὐτοῦ πανιερότης ὁ ἅγιος πρώην Σωζουαγαθουπόλεως, κύριος Προκόπιος, πρῶτον μὲν σφοδρότερον καταδιώξας τὰ Ἀναστενάρια, μετετέθη ἐκ τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ διαταγῇ τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ὡς ἰδίῳ στόματι ἡ αὐτοῦ πανιερότης διηγήσατο, καὶ ἐνεργείᾳ τοῦ Τσεμίλογλου Ὀτσὰκ Ναζιρί, ἐπιστάτου τῶν κατὰ τὸ Μικρὸν Σαμακόβιον μεταλλείων τοῦ σιδήρου, ἐν οἷς πλεῖστοι ἐκ τῶν χωρίων τούτων εἰργάζοντο· αὖθις δ᾿ ἐπανελθὼν εἰς Σωζούπολιν, μετριώτερον πρὸς αὐτοὺς ἐπολιτεύσατο· τῆς δὲ μεθόδου ταύτης, τῆς διὰ τοῦ πελέκεως καὶ τοῦ πυρὸς καὶ τῆς μάστιγος ἀνεπιτυχοῦς μέχρι τοῦδε ἀποδειχθείσης, ὑπολείπεται, νομίζομεν, ἡ διὰ τῆς συστάσεως σχολείων καὶ τοῦ διορισμοῦ φρονίμων καὶ ὁπωσοῦν ἀνεπτυγμένων διδασκάλων καὶ τῆς πατρικῆς διδασκαλίας καὶ νουθεσίας συνετῶν ἀρχιερέων· ἐναπόκειται δὲ τῇ φιλοστοργίᾳ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας, ἵνα περὶ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς ψυχικῆς σωτηρίας καὶ τῶν ταλαιπώρων τούτων τέκνων αὐτῆς φροντίσῃ, τῶν ἐν βαθεῖ σκότῳ ἤδη διαπορευομένων.

Η΄. Ὁμοιότης τῶν τελετῶν τῶν Ἀναστεναρίων πρὸς τὰ τοῦ Διονύσου ὄργια καὶ τὰς τῶν ἄλλων θεῶν πομπάς.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 30. Ἀρχαῖαι δ᾿ αἱ τελεταὶ αὗται καὶ αἱ πομπαὶ καταφαίνονται, διότι πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὰ ὄργια τῶν Βακχῶν καὶ τῶν Μαινάδων ἔχουσι· διότι, ὡς τὸ πάλαι οἱ τελοῦντες αὐτὰ οἰστροπλῆγες καὶ μανιώδεις γινόμενοι, οὔτε τῶν λεγομένων οὔτε τῶν πραττομένων εἶχον αἴσθησιν, οὕτω καὶ νῦν τὰ Ἀναστενάρια, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἐν τῇ οἰστρομανίᾳ αὐτῶν, ἔξαλλοι καὶ γυμνόποδες καὶ λελυμένῃ τῇ κόμῃ χορεύσαντες καὶ πομπεύσαντες, μετὰ ταῦτα οὐδενὸς τῶν λεχθέντων καὶ πραχθέντων μέμνηνται, καὶ ἐν τῷ χορῷ ἀλλήλους οὐ διέγνωσαν· ἀντὶ δὲ τοῦ τῶν Βακχῶν ἐπιφωνήματος εὐοῖ! σαβοῖ! τοὺς στεναγμοὺς ἔχ ἔχ, οὔχ οὔχ, ἐπιφωνοῦσι· καὶ ὥσπερ αἱ Μαινάδες ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ κρατοῦσαι θύρσον, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ ἀγαλμάτιον τοῦ Διονύσου, ὠργίαζον, ἢ ἐν ταῖς ἱεραῖς πομπαῖς τὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἐπ᾿ ὤμων οἱ ἱερεῖς φέροντες, ἐπεφώνουν ὑπὸ τοῦ ἄχθους δῆθεν τῆς θεότητος βαρυνόμενοι, οὕτω τὰ Ἀναστενάρια τὰς εἰκόνας φέρουσι στενάζοντα. Αἱ δ᾿ εἰς τὸν Κιθαιρῶνα παννυχίδες καὶ ἡ κατ᾿ αὐτὰς ἀκολασία, ἣν κατ᾿ ἀρχὰς ὑπώπτευον μέν, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, παρ᾿ ᾧ ὁ Πενθεὺς φησι· «Πρόφασιν μὲν ὡς δὴ Μαινάδας θυϊσκόους, τὴν δ᾿ Ἀφροδίτην πρόσθ᾿ ἄγειν τοῦ Βακχίου· γυναιξὶ γὰρ ὅπου βότρυος ἐν δαιτὶ γίγνεται γάνος, οὐχ ὑγιὲς οὐδὲν ἔτι λέγω τῶν ὀργίων»· ἀλλ᾿ οὐδόλως ὑπῆρχεν, ὕστερον δ᾿ ἐπεκράτησε, καὶ ὑπὸ τῶν Ἀναστενα-

ρίων τελοῦνται. Ὅπως δὲ τὸ πάλαι ἐν Λακεδαίμονι κατὰ τὰς πομπὰς ἔλεγον ὅτι ἡ Δημήτηρ εἰς ἐπίσκεψιν τῆς ἐν Ταινάρῳ Κόρης ἀπήρχετο, οὕτω καὶ ἤδη τὰ Ἀναστενάρια λέγουσιν ὅτι ὁ ἅγιος τοῦ Σοργὰς εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ ἐν Ἀφκαρίου ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἁγίου ὑπάγει· ἱερὸς δὲ τὸ πάλαι ὁ χορὸς περὶ τὸν βωμὸν καὶ ἐν ὀρχήσει ἐνθουσιώδει καὶ μολπῇ θορυβώδει ἐτέλουν τὰ ὄργια· ἱερὸς καὶ ἤδη ὁ παρὰ τὴν πυρὰν χορὸς καὶ ἡ μουσικὴ ἀχώριστος· ὅπως δ' ἡ πυρὰ τὸν βωμὸν ἀντικατέστησεν, ἡ ἀνίχνευσις τούτου τοῖς δεινοῖς περί τε τὴν μυθολογίαν καὶ τὸν βίον τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἐναπόκειται· τὰ δ' ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κυκλίου χοροῦ μανικῶς πηδῶντα Ἀναστενάρια, τοὺς τοῦ ἀρχαίου Κρητικοῦ χοροῦ κυβιστῆρας ἴσως ἀντικατέστησαν· «δοιὼ δὲ κυβιστῆρε κατ' αὐτούς, μολπῆς ἐξάρχοντες, ἐδίνευον κατὰ μέσους» (Ἡσίοδ.)· καὶ ὅπως κατὰ τὴν Βοιωτικὴν ἑορτήν, τὰ Ἀγριώνια, ὑπετίθετο ὅτι ὁ Διόνυσος ἐκ τῆς χώρας ἐξέφυγεν, οἱ δὲ ὀργιάζοντες ἀνεζήτουν αὐτὸν τρέχοντες ἀνὰ τὰ ὄρη, οὕτω καὶ ἤδη φεύγοντος τοῦ τὴν εἰκόνα κρατοῦντος Ἀναστεναρίου εἰς τὰ ὄρη κατὰ τὰς νυκτερινὰς ἐν λαμπαδηφορίαις ἐκδρομάς, ἄνδρες ὁπλοφόροι τὸν δρόμον περικόπτουσι, τὴν εἰς τὸ ἄλλο δῆθεν χωρίον φυγὴν κωλύοντες. Καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἀναστεναρίων δὲ θυσία τοῦ ταύρου σχέσιν τινὰ ἴσως ἔχει πρὸς τὴν μορφὴν τοῦ Βάκχου, διότι ταυροφυὴς καὶ ὁ Διόνυσος καὶ αἱ Βάκχαι, κατὰ τὸν Εὐριπίδην, «φάνηθι ταῦρος», ἐπεφώνουν τὸν Διόνυσον. Ὠμὰ δὲ τὰ κρέα τοῦ θύματος διανέμονται, ἴσως διότι καὶ ὠμηστὴς ἐπεκαλεῖτο ὁ Διόνυσος. Ἔτι δ' ὅπως τὸ πάλαι ὁ ἀσεβὴς Πενθεύς, ἀκολασίαν ὑποπτεύσας ἐν τοῖς ὀργίοις, ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ μητρὸς κατεσπαράχθη, οὕτω καὶ ἤδη, ὅστις ἂν τῶν ξένων παρὼν τῶν ὑπὸ τῶν Ἀναστεναρίων τελουμένων καταγελάσῃ, οὗτος ἐξ ἅπαντος φονεύεται. Καὶ ἡ κατὰ τὰς πανηγύρεις δὲ ταύτας ἐπικρατοῦσα μέθη οὐ μικρὸν τὰ τοῦ Διονύσου ἀποδεικνυσιν ὄργια. Ἐν δὲ ταῖς Βάκχαις τοῦ Εὐριπίδου μεγίστη ἡ ὁμοιότης τῶν Ἀναστεναρίων πρὸς τὰς Μαινάδας καταφαίνεται.

§. **31.** Καὶ τῶν πατέρων δὲ τῆς Ἐκκλησίας πολλοί, τὰς τοιαύτας προλήψεις κατακρίνοντες, πολλὴν τὴν καταφορὰν ἐπιδείκνυνται κατὰ τῆς τούτων διατηρήσεως. Ἐν τῷ Ταμείῳ, λόγου χάριν, τῆς Ὀρθοδοξίας, ἐν κεφαλαίῳ ΝΕ', ἐπιγραφὴν φέροντι «περὶ τῶν βασταζόντων τὰς ἁγίας εἰκόνας καὶ παραφρονούντων», ἡ εἰς τὸν προφήτην Ἠσαΐαν ἑρμηνεία Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας παρατίθεται, λέγουσα· «Ἐν καταγελάστοις πανηγύρεσιν ἐξεκόμιζον τῶν σηκῶν τὰ ἀγάλματα. Ἐπαναθέμενοι δὲ ταῦτα τῶν ἱερέων τινές, περιῄεσαν ἐν πλατείαις, κατασειόμενοί τε καὶ οἷον μεθύσκοντες, ὡς ἀχθοφοροῦντες ἄγαν, καὶ ἔνθα ἂν ἐπιβαρήσειεν, ὃ καὶ δοκιμάζειν ἤθελον, ἐκεῖ πως καὶ συνωθούμενοι καὶ μὴ φέρειν τὸ ἄχθος ὑπο-

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

κρινόμενοι· ὁ δὲ ἀσύνετός τε καὶ ἀγελαῖος δῆμος, γύναιά τε φρενῶν ἔρημα
κατεκρότει ταῖς εὐφημίαις. τὴν ἄψυχον ὕλην εἰδοποιηθεῖσαν ὁρῶντες εἰς
ἄνδρα τυχὸν ἢ γυναῖκα, ᾤοντό τε κατὰ ἀλήθειαν καὶ ἀφόρητον ἐνιέναι
βάρος τὸν διακομιζόμενον τοῖς ἀναθεμένοις εἰς ὤμους αὐτόν»· ὁ δὲ συγ-
γραφεὺς τῆς βίβλου ταῦτα ἐπισυνάπτει· «λοιπόν, τέκνον μου, δὲν εἶναι
τοιουτότροπα καὶ παρόμοια σχεδὸν τὰ ἔργα τῶν τοιούτων λεγομένων Χρι-
στιανῶν, ὁποῦ οὔτε ἀπὸ εὐλαβείας τινὸς εἰς τὰ τοιαῦτα ξεπέφτουν ἀνό-
σια καὶ ἄτοπα πράγματα: ἵλεως ὁ Θεός! Ἐπειδὴ καὶ ὁ νόμος τοὺς ἁρ-
πάζοντας τὰς εἰκόνας καὶ ἀτάκτως βαδίζοντας, τοὺς κληρικοὺς καθαίρει
καὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀφορίζει βαρέως»· ἐν κεφαλαίῳ δὲ ΝΗ΄, κατακρίνων τὰς
παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς εἰθισμένας θυσίας, ταῦτα προστίθησιν· «ἡμεῖς δὲ
οἱ ἀπλανεῖς Ὀρθόδοξοι ἔπρεπε καὶ τὸ αἷμά μας νὰ χύσωμεν, ἀγωνιζόμενοι
αὐτὰ νὰ ξεκόψωμεν, διὰ νὰ μὴ τέλος πάντων *ἐλληνίζωμεν*· ἀλλὰ
πολλοὶ τῶν ἀρχιερέων, πνευματικῶν πατέρων, ἱερομονάχων καὶ διδα-
σκάλων, ὀφθαλμοφανῶς ταῦτα ὁρῶντες, καίτοι κατηγοροῦντες, παραβλέ-
πουσι, καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ χεῖρον τρέχουσιν· ἵλεως ὁ Θεός!» καὶ ἐν τῷ ΝϚ΄.
κεφαλαίῳ, τῷ ἐπιγραφομένῳ «ὅτι οὐ διὰ τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐνεργεῖ ὁ
Σατανᾶς ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν πρὸς καταφρόνησιν τῶν εἰκόνων», τοιαῦτά τι-
να ἀποφαίνεται· «καὶ δὲν συγχωρεῖται εἰς τοὺς λαϊκοὺς οὔτε ἐπ' ὤμων
νὰ τὰς σηκόνουν οὔτε νὰ τρέχουν καὶ νὰ περιέχωνται μὲ αὐτάς»· καὶ
κατωτέρω· «ὅθεν, μὲ τὸ νὰ καταφρονῶνται αἱ εἰκόνες ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς καὶ
ἄλλους, παραδιδόμεναι εἰς χεῖρας ἁμαρτωλῶν καὶ μεθύσων ἀνθρώπων,
ὁ Θεὸς παραχωρεῖ καὶ ὁ Σατανᾶς ἐνεργεῖ τὰ ὅσα πολλοὶ εἶδον καὶ μεθ'
ὅρκου βεβαιοῦσι νὰ γίνωνται ἐν δυσβάτοις ὄρεσι καὶ φάραγξι τοὺς βαστά-
ζοντας τὰς εἰκόνας μετατοπίζων, ἔκφρονας καὶ ἐπτοημένους ἀποτελῶν,
καὶ πολλάκις ὡς πετομένους περιφέρων ἐν ἱδρῶτι πολλῷ, διὰ τὸ ἄχθος
τῆς θαυματουργούσης δῆθεν εἰκόνος· ἄπαγε τῆς βλασφημίας! δὲν εἶναι αὐ-
τὴ θεία ἐνέργεια, ἀλλὰ σατανική, διὰ νὰ περιπαίζωνται αἱ εἰκόνες καὶ
νὰ καταφρονῶνται οὐ μόνον παρὰ τῶν τοιούτων ἀφρόνων Χριστιανῶν, ἀλ-
λὰ καὶ παρ' ἐθνικῶν, οἵτινες πολλὰ καθ' ἡμῶν διὰ τὰ τοιαῦτα λέγουσι
καὶ οἱ πράττοντες οὐκ αἰσθάνονται· ἵλεως ὁ Θεός!» Οὐ μικρὰ τοίνυν καὶ
ταῦτα τεκμήρια ὅτι ἀρχαῖα καὶ Ἑλληνικὰ τὰ ἔθιμα.

§. 32. Ὥσπερ δ' ἴσως τὸ πάλαι ὁ Διόνυσος ἐξ Ἀσίας ἐλθών, οὐ μόνον
τὴν ἄμπελον, ἀλλὰ καὶ τὴν εὐφορίαν ἐκόμισε καὶ τὴν εὐδαιμονίαν, οὕτω
καὶ ὁ ἅγιος Κωνσταντῖνος ἐκ Ῥώμης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλθών, καὶ τὴν χρι-
στιανικὴν θρησκείαν ἀσπασάμενος, εἰρήνης καὶ χαρᾶς καὶ εὐδαιμονίας τῇ
εἰς Χριστὸν πιστευούσῃ μυθοτόκῳ Ἑλλάδι καὶ παντὶ τῷ κόσμῳ παραίτιος
ἐγένετο· διὸ καὶ μετὰ θάνατον, καθ' ἃ διηγεῖται Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου,

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

πανταχοῦ ὕμνοι ὑπὲρ αὐτοῦ ᾔδοντο καὶ ἑορταὶ καὶ πανηγύρεις ἐτελοῦντο καὶ τὰς εἰκόνας αὐτοῦ μετὰ πομπῆς καὶ παρατάξεως ἔφερον, μονονουχὶ θείας τιμὰς αὐτῷ ἀποδιδόντες καὶ εὐεργέτην καὶ σωτῆρα ἀποκαλοῦντες· ἀναλογιζόμενος δέ τις τοὺς ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Νέρωνος καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπομόρφων θηρίων σκληροτάτους κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμούς, ὁπόσην χαρὰν καὶ εὐφροσύνην ἡ τῶν πραγμάτων μεταβολὴ καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν δεινῶν προὐξένησε, νὰ φαντασθῇ δύναται· τούτων τοίνυν ἕνεκα ἴσως τὰ ὑπὲρ τοῦ εὐεργέτου θεοῦ τῆς μυθολογίας τελούμενα ὄργια, πρὸς τιμὴν τῶν πανσέπτων καὶ ἰσαποστόλων βασιλέων, Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης, καθιέρωσαν, μεταβαλόντες ταῦτα ἐπὶ τὸ χριστιανικώτερον.

§. 33. Περὶ δὲ τῶν Ἀναστεναρίων ὅσα παρ' ἀρχιερέων καὶ ἱερέων καὶ ἄλλων, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἐν τοῖς χωρίοις ἐκείνων διατριψάντων, καὶ παρ' ἐγχωρίων μαθεῖν ἠδυνήθημεν, ἐκθέμενοι, καὶ περί τινων ἄλλων περιέργων ἐθίμων διαλαβεῖν οὐ πάρεργον ᾠήθημεν.

Θ΄. Χούρχουτος ἢ Κούκηρος (α).

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 34. Τῇ δευτέρᾳ τῆς Τυρινῆς ἐν Κωστὶ καὶ τισι τῶν πέριξ χωρίων λαμπρὰ τελεῖται πανήγυρις, ἐν ᾗ ποιοῦσι Χούρχουτον ἢ Κούκηρον. Οὗτος δ' ἔστιν ἀνὴρ ἐνδεδυμένος αἰγῶν ἢ προβάτων δέρματα, φέρων προσωπίδα καὶ περὶ τὸν τράχηλον κώδωνας· καὶ σάρωθρον (σφούγγιαν ἢ πάναν) τοῦ κλιβάνου (φούρνου) ἐν ταῖς χερσὶ κρατῶν, καὶ τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, χορεύων, εἰς τὰς οἰκίας περιφέρεται· ὁ δὲ οἰκοδεσπότης σίτῳ αὐτὸν περιχέει, ἀφθονίαν τῶν δημητριακῶν καρπῶν ἐπευχόμενος.

§. 35. Μετὰ δὲ ταῦτα, τῆς μουσικῆς παιανιζούσης, βασιλέα ἀναγορεύσαντες καὶ λαμπρῶς ἐνδύσαντες καὶ καπνοσύριγγα αὐτῷ ἐγχειρίσαντες, εἰς τὰς οἰκίας περιάγουσι· παῖς δ' ἀκολουθῶν καὶ πλόσκαν κρατῶν καὶ ποτήριον, οἰνοχοεῖ τῷ οἰκοδεσπότῃ καὶ δῶρον παρ' αὐτοῦ λαμβάνει· νέοι δ' εἰς παρθένους μετημφιεσμένοι ἕπονται πολυχρονοῦντες καὶ φιλοδωρούμενοι· ἔπειτα δὲ δίτροχον ἅμαξαν (μονοτρεχοῦλαν) κομίσαντες, ἀρχιαμαξοποιὸν καθιστᾶσιν, ὅστις ἐπισκευάζει τὴν ἅμαξαν, ἐφ' ἧς τὸν βα-

---

(α) Ἡ ὀρθογραφία τοῦ Κούκηρος διὰ τοῦ η, διότι προφέρεται καὶ Κούκερος.

σιλέα ἀναβιβάζουσι, καὶ δύο νέοι μέχρι τοῦ ναοῦ ταύτην σύρουσιν· ὕστερον δ' εἰς δύο μερίδας διαιρεθέντες, χωρὶς οἱ ἔγγαμοι καὶ χωρὶς οἱ ἄγαμοι, ἑκάτεροι ἐν φιλοτιμίᾳ πρὸς ἑαυτοὺς τὸν βασιλέα ἕλκουσιν, ἵνα ἐπὶ τούτους ῥίψῃ τὸν σπόρον τοῦ σίτου, ὃν ἀνὰ χεῖρας κρατεῖ· τότε δὲ τὸν βασιλέα ἑκατέρων πρὸς ἑαυτοὺς ἑλκυόντων, ἔρις καὶ διαμάχη καὶ κραυγαὶ καὶ ἀλαλαγμὸς γίνεται, τῆς μουσικῆς θούριον παιανιζούσης· οὐδετέρων δ' ἐπὶ τέλους νικώντων, εἰς τὸν ναὸν κυλίουσι τὴν ἅμαξαν, καὶ πρὸ τούτου ὁ βασιλεὺς διασκορπίζει τὸν σπόρον, ἀφθονίαν ἑνὸς ἑκάστου τῶν τῆς Δήμητρος δώρων ἐπευχόμενος, τῶν παρισταμένων «γένοιτο (ἀμὴν)» ἑκάστοτε ἐπιφωνούντων· ὁ δὲ Κούκηρος τότε διασκορπίζει τὸν καναβόσπορον· ἔπειτα δὲ τράπεζαν αὐτῷ παρατιθέασι, καὶ ἅμα μικρὸν τοῦ ἄρτου ἅψηται, ἁρπάσαντες αὐτὸν, εἰς τὸν ποταμὸν ῥίπτουσιν, ἔνθα τὰ δερμάτινα ἐνδύματα ἀποθέμενος καὶ ἐξελθὼν ὁλόγυμνος, τὰ ἑαυτοῦ ἐνδύεται ἱμάτια· καὶ κύκλιον χορὸν συγκροτήσαντες καὶ τρὶς περὶ τὸν ναὸν χορεύσαντες, τῆς πανηγύρεως ἀπὸ πρωΐας μέχρι βαθείας νυκτὸς διαρκούσης καταπαύονται.

§. 36. Τίς δ' ἐν τοῖς χαρίεσι τούτοις παιγνίοις οὐ καθορᾷ Ἑλληνικόν τι συνάμα καὶ συμβολικόν; διότι ἐν μὲν τῷ Κουκήρῳ ὁ φίλος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Διονύσου Πὰν ὁ δασὺς καὶ αἰγόπους καταφαίνεται· ἐν δὲ τῷ βασιλεῖ ὁ τῆς φθινούσης καὶ ἀναγεννωμένης φύσεως Θεὸς, ὁ Διόνυσος ἴσως παρίσταται ἢ πιθανώτερον, ὁ μὲν Κούκηρος ὑποσημαίνει τὴν φύσιν, τὸ ἄχθος τοῦ χειμῶνος κατὰ τὴν εαρινὴν ἰσημερίαν ἀποσειομένην, ὁ δὲ βασιλεὺς τὸν Τριπτόλεμον ἀπὸ τοῦ πτερωτοῦ ἅρματος τὰ δῶρα τῆς Δήμητρος εἰς τὴν γῆν ἀποσπείροντα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Ι΄. Τελετὴ ἐν ἀνυδρίᾳ.

§. 37. Ἐν ἀνυδρίᾳ δ' οἱ νέοι καὶ αἱ παρθένοι ἐξέρχονται ὁμοῦ ἐν μουσικῇ καὶ πομπῇ, κρατοῦντες ἕκαστος ἀγγεῖον· καὶ ἔνθα ἂν ὕδωρ εὕρωσιν, εἴτε ἐν κρήνῃ εἴτε ἐν πηγῇ εἴτε ἐν φρέατι, τὰ ἀγγεῖα πληροῦσι, καὶ ἐλθόντες εἰς τὸν ναὸν, τὴν στέγην αὐτοῦ καταβρέχουσι, μέχρις ἂν ὅτου τὸ ὕδωρ ἀπὸ τῆς στέγης κατασταλάζῃ· ἔπειτα δὲ παίζοντες καὶ γελῶντες ὑπέρλαμπρον καὶ ἀλλήλους διώκοντες, καταβρέχονται οἱ νέοι ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ αἱ παρθένοι ὑπὸ τῶν νέων, ὑποβρύχιοι γινόμενοι. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ χαριέσσῃ πομπῇ, τῆς μουσικῆς προηγουμένης, ἅπαν τὸ χωρίον περιέρχονται, ἀφ' ἑκάστης οἰκίας δῶρον λαμβάνοντες χρήματα ἢ ἄλευρον, ὅπερ οἱ ἄνδρες πωλοῦντες, ἀπὸ τῶν χρημάτων συμποσιάζουσι· μόναι δ' αἱ παρθένοι καὶ οἱ νέοι τελοῦσι ταύτην τὴν πανήγυριν.

ΙΑʹ. Ἀφεσπερίδες.

§. 38. Κατὰ τὰς φθινοπωρινὰς ἢ χειμερινὰς εὐδίους νύκτας, ἐν ταῖς τριόδοις πυρὰ ἀνάπτεται, ἔνθα αἱ παρθένοι καὶ οἱ νέοι δειπνήσαντες συνέρχονται, καὶ ᾄδοντες καὶ χαριεντιζόμενοι καὶ παίζοντες, μέχρι τῆς πρωΐας διανυκτερεύουσι· καὶ τῶν μὲν παρθένων αἱ μὲν λῖνον, αἱ δὲ κανάβιον νήθουσιν, αἱ δὲ μέταξαν κλώθουσιν, αἱ δὲ ἔρια, καὶ περὶ τὰ ἄλλα ταλάσια ἔργα τρέπονται· οἱ δὲ νέοι ἀργοῦντες, τῆς μὲν τὸν σφόνδυλον, τῆς δὲ τὸ ἀδράκτιον, τῆς δὲ τὸ καλάμιον κρυφίως ὑποκλέπτουσι· καίτοι δὲ αἱ ἀστειότητες καὶ οἱ χαριεντισμοὶ καὶ τὰ παίγνια ἐπιτρέπονται, οὐδέποτ' ὅμως εἰς ἀναίδειαν καὶ ἀκολασίαν ἐξοκέλλουσι· διότι οἱ τὴν αἰδῶ προσβάλλοντες, εἴτε Χριστιανοὶ εἴτε Τοῦρκοι, ἐξ ἅπαντος φονεύονται· καὶ διὰ τοῦτο ταῖς γυναιξὶν εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰ δάση μόναις συνεχῶς ἐξερχομέναις πολλὴ ἡ ἄδεια καὶ ἀσφάλεια.

ΙΒʹ. Γάμος.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 39. Κατὰ δὲ τὴν τελετὴν τοῦ γάμου ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ γαμβροῦ παστὸν (παστάδα) ὥσπερ τινὰ θρόνον κατασκευάζουσι· καὶ ἄνωθεν μὲν τὸν θόλον τάπης ἐπικαλύπτει, ἐφ' οὗ κολοκύνθη γλυκεῖα ἐν εἴδει διαδήματος ἐπικάθηται· τὰς δὲ τέσσαρας παραστάδας τοῦ θρόνου χρυσομήλοις καὶ ῥοϊδίοις καὶ σύκοις καὶ μήλοις καὶ ἀραβοσίτου στάχυσι καὶ κισσῷ καὶ ἄνθεσι κατακοσμοῦσι· κάτω δὲ μαλακὸν στρῶμα ὑποστρώννυται· ὁ δὲ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη εἰς κύκλον ἄρτου (κουλίκι) τὰς χεῖρας περάσαντες, οὕτω συνδεδεμένοι εἰς τὸν ναὸν ἀπέρχονται· μετὰ δὲ τὴν στεφάνωσιν, ἐξ ἄλλης θύρας ἐξερχόμενοι, ἐπιστρέφουσι· παιδίον δὲ, σημαίαν κρατοῦν, δι' ἐρυθροῦ ῥινομάκτρου, ἐξ αὐτῶν ἐξηρτημένου, ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν οἰκίαν· ὁ δὲ παράνυμφος μετ' εὐλαβείας ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ γαμβροῦ βαδίζει, διότι ἡ τούτου παράβασις ὡς οἰωνὸς θεωρεῖται ἀπαίσιος· τοῦτο δὲ μέχρι τῆς ἑσπέρας ἀκριβῶς τηρεῖται. Εἰς δὲ τὴν οἰκίαν ἐπανελθόντες οἱ νεόνυμφοι, ἐν τῷ παστῷ μέχρι τέλους τοῦ συμποσίου ὄρθιοι ἵστανται· τὴν δὲ ἐπαύριον τοῦ γάμου οἱ γονεῖς αὐτῆς ἐν πλόσκαις περιφέρονται, κερνῶντες οἰνόπνευμα, μεμιγμένον μετὰ μέλιτος, καὶ προσκαλοῦντες εἰς συμπόσιον, ὅπερ καὶ μόνον τοῖς κεκλημένοις παρατίθεται· διότι εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ γαμβροῦ ἀπερχόμενοι, οἴκοθεν τράπεζαν φαγητῶν βρίθουσαν, ὥσπερ καὶ ἐν Μαδύτῳ, φέρονται· τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν ἡ νύμφη, σταμνίον φέρουσα, μετὰ τῆς ἀνδραδέλφης αὐτῆς εἰς τὴν βρύσιν ἀπέρχεται· καὶ ἐκείνη μὲν γεμίζει τὸ σταμνίον, ἡ δὲ ἀνδραδέλφη χύνει τὸ ὕδωρ· τοῦτο δὲ τρὶς γίνεται, καὶ ἔπειτα εἰς τὰ παι-

δία καρύδια διανέμουσιν· ἐκεῖθεν δ' ἡ νύμφη ἐπισκέπτεται τὴν ἑαυτῆς μητέρα, ἥτις ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀφίνει τὴν οἰκίαν ἀκαθάριστον. Καθαρίσασα δ' ἐκείνη καὶ σαρώσασα, μακρὰν τῆς οἰκίας ῥίπτει τὰ κορήματα (σκουπίδια) καὶ πρὸς τὴν πενθερὰν ἐπανελθοῦσα, τὴν νυμφικὴν στολὴν ἀπεκδύεται.

ΙΓ'. Κουρὰ τῶν παίδων.

§. 40. Ὁπόταν δὲ τὸ παιδίον συμπληρώσῃ τὸ τρίτον ἔτος, φέρουσιν αὐτὸ πρὸς τὸν ἀνάδοχον, ὁ δὲ διὰ ψαλλίδος κείρει σταυροειδῶς, ὅπως καὶ ἐν τῷ βαπτίσματι, τὴν κόμην τοῦ παιδίου καὶ ἐνδύσας αὐτὸ τὴν καινὴν ἐνδυμασίαν, ἣν ἰδίᾳ δαπάνῃ παρασκευάζει, καὶ φιλοδωρήσας, παραδίδει τῇ μητρί· ἡ δὲ παραλαβοῦσα τὸ τέκνον αὐτῆς, περιχαρὴς ἐπιστρέφει οἴκαδε, τὰς κεκαρμένας τρίχας μετ' εὐλαβείας διὰ κηροῦ συγκολλῶσα καὶ ὡς ἱερὰς διαφυλάττουσα.

ΙΔ'. Ἐνταφιασμός.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

§. 41. Οἱ δ' ἀσθενεῖς τὰ λοίσθια πνέοντες, οὔτε ἱερέα προσκαλοῦσιν, οὔτε ἐξομολογοῦνται, οὔτε μεταλαμβάνουσιν. Οἱ δὲ Ἀναστενάραι ζῶντες μὲν ὠχροὶ καὶ κάτισχνοί εἰσι, νεκροὶ δὲ παχύνονται, ὡς αὐτόπται διεβεβαίωσαν, καὶ μήπως διοιδαίνουσιν (φουσκώνουσιν) αὐτοὺς ὑποπτεύονται· τοῦ δὲ νεκροῦ τὴν κεφαλὴν ξυρίζουσι καὶ τὸν πώγωνα καὶ τὰς φλέβας ἀνοίγουσιν, ἵν' ἐκεῖθεν ξεθυμαίνῃ καὶ δικτύῳ αὐτὸν περιτυλίσσουσιν, ἵνα μὴ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὸν ὁ διάβολος καὶ τὸν κάμῃ *σμερδάκι* ἢ *γούστρελον* (βρυκόλακα)· πολλὴν δὲ τὴν δύναμιν πρὸς τοῦτο νομίζουσιν ὅτι ἔχουσιν οἱ πολλοὶ σταυροὶ τοῦ δικτύου, καὶ κεγχρίον δ' ἄφθονον ἐπιχέουσιν, ἵνα δῆθεν, ἀριθμῶν τοὺς κόκκους τούτου ὁ νεκρός, μηδέποτε εὐκαιρήσῃ ἵνα *σμερδάκι* ἢ *γούστρελος* γένηται. Ἀντὶ δ' ἐνταφίων, τὴν ἑαυτοῦ ἐνδυμασίαν ὅλην ὁ νεκρὸς φέρει, καὶ μικρὸν σινδόνος τεμάχιον· θερμὸν δὲ πλακοῦντα ἐν τῷ κόλπῳ αὐτοῦ τιθέασι καὶ σταμνίον πλῆρες ὕδατος ἐν τῷ νεκροφορείῳ καὶ πλόσκαν πλήρη οἴνου, ἵνα δῆθεν ἐσθίῃ καὶ πίνῃ, τὴν εἱμαρμένην πορείαν πορευόμενος, καὶ ταμβακοθήκην δὲ καὶ καπνοσύριγγα, ἐὰν ἐκάπνιζε, καὶ πλῆρες καπνοῦ βαλάντιον. Πρὸς δὲ τούτοις κύκλον ἐκ στυπίου περὶ τὸν νεκρὸν ποιήσαντες, μικρὸν πρὸ τῆς ἐκφορᾶς αὐτὸ ἀνάπτουσι καὶ καίουσιν· ἅμα δ' ἐκ τῆς οἰκίας τὸν νεκρὸν ἐξενέγκωσιν, εὐθὺς πρὸ τῆς θύρας σταμνίον μετὰ κρότου συντρίβουσιν, ἵνα φοβηθῇ δῆθεν ὁ νεκρὸς καὶ μηδέποτ' ὀπίσω ἐπιστρέψῃ· ἐν δὲ τῷ τάφῳ ὀβολὸν ῥίπτουσι· καινὸν δὲ τάφον ἑκάστῳ νεκρῷ ἐν Κωστὶ ἐξορύσσουσι καὶ οὐδέποτ' ἐν τῷ αὐτῷ θάπτουσι· διὸ καὶ μόνον δύο ἢ τρεῖς τάφοι ἀείποτε φαίνονται, τῶν

ἀρχαίων ὑπὸ χόρτων καὶ θάμνων ἀφανῶν καθισταμένων· τὴν δ' ἑσπέραν μετὰ τὴν κηδείαν ἐν τῇ αὐλῇ τῆς οἰκίας τοῦ νεκροῦ πυρὰν ἐκ τῶν πελεκουδίων τοῦ νεκροφορείου ἀνάπτουσι καὶ ἄρτον καὶ οἶνον ἐκεῖ παρατιθέασιν, ἵνα δῆθεν τὴν ἑσπέραν ἐκείνην, ἀποχαιρετῶν τὴν οἰκίαν, ὁ νεκρὸς φάγῃ· ἐὰν δὲ κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀκουσθῇ *γούστρελος*, ἐν Κωστὶ μὲν ὀπὴν ἐν τῷ τάφῳ ποιήσαντες, βραστὸν οἶνον ἢ ὄξος καταχέουσι, καταζεματοῦντες οὕτω τὸν *γούστρελον*, ἐν δὲ τοῖς Βουλγαρικοῖς χωρίοις ἐξορύσσοντες τοὺς νεκροὺς κατακαίουσιν.

ΙΕ΄. Σμερδάκια ἢ γούστρελοι (βρυκόλακες).

§. **42.** Ἀλλὰ καὶ ἐν Κωστί ποτε γουστρέλων πολλῶν ἀναφανέντων καὶ τοὺς βοῦς καὶ τοὺς βουβάλους καταπνιγόντων, ἐξῆλθον πανδημεὶ εἰς καταδίωξιν, τὰς οἰκίας ἐγκαταλιπόντες ἐρήμους, ἕκαστος δὲ ἀνὰ τρία κέντρα ἀκάνθης ἐν τῷ στόματι ἔφερον, ἵνα μὴ δῆθεν εἰς αὐτοὺς εἰσέλθῃ γούστρελος· καὶ ἡ μὲν μουσικὴ προηγεῖτο, ἄνδρες δὲ λαμπαδηφόροι ἐν θυμιατηρίοις τὰ Ἀναστενάρια ἐθυμίων, ἐν ταῖς κωδωνοφόροις εἰκόσι χορεύοντα. Ἐν δὲ τῇ τοιαύτῃ πομπῇ τὸν ποταμὸν Βελέκαν διελθόντες καὶ τρεῖς ὥρας μακρὰν προχωρήσαντες, εὗρον τὴν ἀγέλην, καὶ περικυκλώσαντες αὐτὴν τὰ Ἀναστενάρια, προσποιούμενοι ὅτι δῆθεν ἔβλεπον τοὺς βρυκόλακας, ἐδίωκον αὐτούς, ἐν μεγίστῃ ὁρμῇ τῇδε κἀκεῖσε τρέχοντες· ἔπειτα εἰπόντες ὅτι τάχα ἀπὸ τῆς ἀγέλης αὐτοὺς ἀπεχώρισαν, ὥρμησαν κατόπιν καὶ εἰς τὸ χωρίον προτροπάδην αὐτοὺς κατεδίωκον· καὶ ἐκεῖσε φθάσαντες, ἐκ τῶν οἰκιῶν, ὡς εἰς αὐτὰς δῆθεν καταφυγόντας, ἐξελθεῖν ἠνάγκαζον καὶ εἰς τοὺς τάφους ἐξεώσαντο· καὶ τούτων ἑπτὰ ἀνορύξαντες, τοὺς νεκροὺς ἀλύτους εὗρον καὶ τὰ σπλάγχνα, ὡς εἰσέτι διαφημίζεται, ἀσπαίροντα· διὸ καὶ ξύλα ἐπισωρεύσαντες πολλά, τὰ πτώματα χωρὶς ἕκαστον κατέκαυσαν καὶ ὁ θάνατος τῶν ζώων ἐκόπασεν, ὅπερ ἴσως λίαν εὐεξήγητον· διότι ἡ μὲν ἐπιδημία τοὺς βοῦς καὶ τοὺς βουβάλους ἔπνιγεν, αἱ δ' ἑπτὰ μεγάλαι ἐν τοῖς τάφοις πυραὶ εἰς κάθαρσιν τοῦ λοιμοῦ συνετέλεσαν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

(α) Καὶ ἡμεῖς δ' αὐτοί, παῖδες ὄντες, εἴδομεν ἐν Μέτραις βρυκολακᾶν ἐν τοῖς τάφοις βρυκόλακα διώκοντα· διότι ἐν τῇ Τουρκικῇ συνοικίᾳ διὰ νυκτὸς ἔν τισιν οἰκίαις κρότοι καὶ θόρυβοι ἠκούοντο καὶ τὸ μέλι καὶ τὸ βούτυρον πολλῶν ἀπώλετο καὶ γυναῖκες καὶ γέροντες ἠνωχλοῦντο. Ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς τοῦ βουνοῦ φῶτα διαλείπ

ΙϚʹ. Ἐπίλογος.

§. 43. Καὶ ἡ μὲν τῶν προλήψεων τούτων κατάργησις τῇ φιλοστόργῳ μητρὶ Ἐκκλησίᾳ ἐναπόκειται, ἥτις καὶ περὶ τῶν οὕτω πλανωμένων τέκνων αὐτῆς μεγίστην πρόνοιαν πάντως ποιήσεται, ὅπως διά τε τῆς συ-

---

ποντα ἐφαίνοντο· ὥσθ' ὑπὸ πανικοῦ φόβου τῶν πάντων καταληφθέντων, κοινῇ
δαπάνῃ ἡ τῶν Ὀθωμανῶν κοινότης βρυκολακᾶν Βούλγαρον ἐπὶ μισθῷ μετεπέμ-
ψαντο· ὁ δὲ κρατῶν ἐν μὲν τῇ δεξιᾷ τῆς Θεοτόκου εἰκόνισμα, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ κο-
λοκύνθην, ἦλθεν εἰς τοὺς τάφους τῶν Ὀθωμανῶν, ὑπὸ πολλοῦ πλήθους ὁπλοφο-
ρούντων ἀκολουθούμενος καὶ τῇδε κἀκεῖσε κατεδίωκε δῆθεν τοὺς βρυκόλακας, ἀ-
τάκτως κινῶν τὸ εἰκόνισμα καὶ διατάττων ἵνα κατὰ τῶν κυπαρίσσων πυροβολή-
σωσιν ἢ εἰς τὸν ἀέρα, ὅπως τοὺς βρυκόλακας, ὑπ' αὐτοῦ μόνου ὁρωμένους, κατα-
φοβήσαντες, καταβιβάσωσιν· οὕτω δ' ἠνάγκασεν αὐτοὺς ἵνα εἰς τοὺς τάφους εἰσ-
έλθωσι· διὰ πασσάλου δ' ὀπὴν ποιησάμενος, ἐπίεζε τοὺς βρυκόλακας, καὶ ἐν γα-
στριμυθίᾳ ἐπιτηδείως κρώζων, ἐποίει τοὺς παρόντας ἀκούειν τῶν βρυκολάκων τρι-
ζόντων, καὶ τὴν κολοκύνθην ἐν τῇ ὀπῇ προσαρμόσας, τὸν μὲν εἰς αὐτὴν ἔβαλεν,
ὁ δ' ἕτερος διεξέφυγε· τότε δ' οἱ πολλοὶ πυροβολισμοὶ καὶ ὁ δρόμος ὁ πολὺς καὶ
ὁ ἀλαλαγμὸς καὶ αἱ κραυγαί, καὶ λοιπὸν τὸν βρυκόλακα πανταχοῦ καταδιώκον-
τες ἐν ταῖς κυπαρίσσοις καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς περισκελίσι πολ-
λῶν, εἰς τοὺς τάφους τῶν Χριστιανῶν ἀφίκοντο, καὶ γραῖαν πρὸ μικροῦ ταφεῖσαν
ἐξορύξαντες, δι' ἀκανθῶν κατέκαυσαν· τοῦ δ' Ἀρχιερέως εἰς τὰ Πατριαρχεῖα τὴν
περὶ τοὺς νεκροὺς ἀσέβειαν καταγγείλαντος, ἐπαύθη ὁ ἐπὶ πολὺ τυραννήσας τὴν
ἐπαρχίαν Ὀσμὰν ἀγᾶς, καὶ μετ' ὀλίγον ὑπὸ πείσματος ἀπέθανε· τῆς δὲ μωρίας
τούτων οἱ τῆς κωμῳδίας ταύτης αἴτιοι νέοι Ὀθωμανοὶ κατεγέλων, ἐπί τινα χρό-
νον διὰ νυκτὸς, τῆς Ὀθωμανικῆς συνοικίας, διὰ τῆς πονηρίας αὐτῶν, κύριοι γε-
νόμενοι καὶ τὰς οἰκίας ἄγοντες καὶ φέροντες· διότι, ἐν καιρῷ ζόφου καὶ τρικυμίας
φανοὺς ὑπὸ τοὺς ἐπενδύτας αὐτῶν κρατοῦντες, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προσκειμένου
ὄρους ἀνέβαινον, καὶ τοτὲ μὲν τοὺς φανοὺς προὔβαλλον, τοτὲ δὲ ὑπέκρυπτον καὶ
πανικὸν φόβον ἐμποιήσαντες, ἐν πάσῃ ἀδείᾳ εἰς τὰς οἰκίας εἰσήρχοντο καὶ τὰ
πάντα ἔπραττον.

Καὶ εἰς Αἰγιαλοὺς δ' ἐν καιρῷ πανώλους καταφυγόντες, τοὺς πάντας περιφό-
βους ὑπὸ τοῦ βρυκόλακος εὕρομεν καὶ γραῖαν εἴδομεν κοιμωμένην, βογκῶσαν καὶ
μουγκρίζουσαν (ὑπὸ ἐφιάλτου πάντως) καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ὑπὸ τῶν παρόν-
των διυπνισθεῖσαν κάθιδρων, καὶ τὸν βρυκόλακα καταρωμένην, ὡς ὑπ' αὐτοῦ τάχα
παθοῦσαν.

Καὶ Κώσταν δέ τινα, πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀποθανόντα ἐν τῷ Βουλγαρικῷ χωρίῳ
Πετρομανδρὶ (Τὰς Ἀγίλι), οἱ πατριῶται αὐτοῦ ἐξορύξαντες, ἐν πετρελαίῳ κατέ-
καυσαν καὶ τὰ ἄκρα αὐτοῦ οἱ κύνες κατέφαγον· διότι δῆθεν ὁ Κώστας βρυκόλαξ
ἐγένετο καὶ τὰς βοῦς ἐτάραττε καὶ τὰς γυναῖκας κοιμωμένας παρηνώχλει· ὁ δὲ
Μετρῶν ἐφυλάκισεν αὐτούς, ὡς ἀσεβήσαντας.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

στάσεως σχολείων καὶ διὰ τῆς ἐπιμόνου διδασκαλίας καὶ τῆς πατρικῆς ἠπιότητος τῶν ἀείποτε Ἀρχιερέων, παύσονται τοῦ λοιποῦ ἐν σκότει διαπορευόμενοι· διότι ὁ διωγμὸς καὶ ἡ μάστιξ καὶ τὸ πῦρ καὶ ὁ πέλεκυς καὶ ἡ ἄλλη σκληρότης ἔτι μᾶλλον τὸ κακὸν ἐνίσχυσε καὶ ἐστερέωσεν· εἴθε δ' ὅσον τάχος καὶ ἐντεῦθεν καὶ ἄλλοθέν ποθεν διὰ τῆς διαδόσεως τῆς ὑγιοῦς διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τῆς ἀληθοῦς παιδείας παύσοιντο ἤδη οἱ Χριστιανοὶ Ἕλληνες πολλὰ πολλαχοῦ ἐν παραβύστῳ καὶ ἐν γωνίᾳ τῆς μυθολογίας ἔθιμα διαφυλάττοντες!

Ὅτι δὲ τέκνα γνήσια τῶν ἀθανάτων ἐκείνων προγόνων ἔφυμεν, καὶ ἐξ ἄλλων μὲν πλείστων τεκμηρίων οἱ ἐπισταμένως καὶ ἐκ τοῦ πλησίον τόν τε κατ' οἶκον βίον ἡμῶν καὶ τὰ ἐν ταῖς δημοσίαις τελεταῖς ἔθιμα ἐξακριβώσαντες τρανῶς ἀπέδειξαν, οὐχ ἧττον δὲ τοῦτο καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων κατάδηλον γίνεται, ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν πλάττωσι πολλοὶ τῶν τῆς Δύσεως λογίων, καινήν τινα σοφίαν σπουδάζοντες ἐπιδείξασθαι. Τοῖς δ' ἴχνεσι τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων ἑπόμενοι καὶ τὴν ἀρετὴν ἐκείνων ζηλοῦντες, τῶν τε ὀνειδισμῶν ἀπαλλαγησόμεθα καὶ ἀθανάτων πατέρων ἄξια τέκνα ἐσόμεθα. Τελείους δ' ἡμᾶς αὐτοὺς ἀναδείξομεν, εἴπερ πρὸς τῇ σοφίᾳ ἐκείνων καὶ τὴν τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου θείαν διδασκαλίαν ὡς ἕρμα καὶ λίθον θεμέλιον ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς ἐναποθησαυρίζομεν· διότι πᾶσα ἀνθρωπίνη σοφία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν φρούδη ἀποδέδεικται ἄνευ τοῦ θείου φωτὸς τῆς Χριστιανικῆς πίστεως.

Δῶμεν δὲ δόξαν τῷ Θεῷ, ὅτι ὁ μεγαλειότατος καὶ τρισέβαστος ἡμῶν ἄναξ Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Χάν, οὗ τὰ ἔτη εἴησαν πλεῖστα καὶ εὐδαίμονα! πᾶσαν ἐλευθερίαν χορηγεῖ εἰς τὴν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ ἐπὶ τὰ κρείττω πρόοδον καὶ πνευματικὴν ἀνάπτυξιν· ὑπὸ δὲ τὴν ἀμφιλαφῆ σκιὰν αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θείας προνοίας τεταγμένοι καὶ τῆς ὑψηλῆς προστασίας αὐτοῦ ἀπολαύοντες, εἰς εὐγνωμοσύνης τεκμήριον, ἀναφωνήσωμεν. Ζήτω ὁ γαληνότατος ἡμῶν ἄναξ Σουλτὰν Ἀβδοὺλ Ἀζὶζ Χάν. Ζήτω! Ζήτω! Ζήτω δὲ καὶ ὁ σεβαστὸς κηδεμὼν καὶ προστάτης τῆς ἱερᾶς ταύτης ἑστίας τῶν γραμμάτων, ὁ γεραρὸς Ἄνθιμος, ὁ τῆς Ὀρθοδοξίας γενναῖος πρόμαχος! Ζήτω! Ζήτω!!!

Σημ. Ἡ πραγματεία αὕτη ἀπηγγέλθη ἐνώπιον τῆς Α. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τῆς χορείας τῶν Σεβασμίων Ἀρχιερέων καὶ τοῦ λοιποῦ ἀκροατηρίου, κατὰ τὰς ἐνάρξεις τῶν μαθημάτων τῆς μεγάλης τοῦ Γένους σχολῆς (Σεπτεμβρίου ιή, 1872).

ΤΕΛΟΣ.